

ZORG PRIMAIR

THEMANUMMER: **Onderwijs en Jeugdzorg: samen in de klas**

- Ouders - School - Jeugdhulp
- Preventief handelen
- Veilige hechting
- Jongeren Service Punt
- It takes a village to raise a child

Samenwerken is iets anders dan samen praten

Samenwerken in de klas met een jeugdhulpverlener gaat niet vanzelf, maar is misschien wel een antwoord op de toenemende vragen over hoe om te gaan met moeilijk gedrag in de klas. In het project van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) 'Samen praten en vooral samen doen', onderzoeken we hoe dit samenwerken in de klas er uitziet en hoe het geoptimaliseerd kan worden. Daarnaast zijn we benieuwd of de pedagogische competenties van leraren erdoor bevorderd worden. En, natuurlijk heel belangrijk, we zijn benieuwd of leerlingen van dit samenwerken profiteren.

De acht onderzoeksscholen van ons project zijn veel meer gaan samenwerken met hun partners uit de jeugdhulpverlening. Niet aan de vergadertafel, maar wel op de werkvloer. Het doel is om samen het leren van leerlingen te bevorderen op het gebied van het sociaal en emotioneel leren en van het gedrag in de school. Dit gebeurt steeds in koppeltjes van twee. Samen hebben de leerkracht en de jeugdhulpverlener de regie en de uitvoering over het onderwijs. Natuurlijk was dit in het begin onwennig. Samenwerken is nog niet zo eenvoudig. Iedere professional spreekt zijn eigen taal, heeft zijn eigen gewoontes en beeld van wat de ander doet of niet doet.

Maar door het te doen, leren we van elkaar.

We kiezen er in dit onderzoeksproject voor om samen onderwijs te verzorgen in de basisondersteuning. Hiermee bedoelen we het aanleren en het stimuleren van de ontwikkeling van gedragsaspecten. Leerlingen komen niet alleen op school voor lezen en taal. Lessen voor het sociaal en emotioneel leren staan bij veel scholen op het rooster.

Hoe we ons onderzoek hebben opgezet, hoe we in de praktijk te werk zijn gegaan en welke inzichten dit tot nu toe heeft opgeleverd kunt u in deze uitgave van Zorg Primair lezen.

*Drs Mariette Haasen
is projectleider NRO-project 'Samen praten en vooral samen doen'.*

2 Samen werken is iets anders dan samen praten

Voorwoord door Mariette Haasen

4 Oriëntatie

Jan van Balkom

5 Samenwerken: een vak apart!

Jacqueline van Swet

8 De WIsH-training

Miriam de Werd & Mariette Haasen

10 Preventie op school

Vincent Fafieanie & Mariette Haasen

15 Gezondmakend onderwijs

Column: De pedagogiek van de vrijeschool

16 Welbevinden en samenwerken

Hélène Leenders & Jacqueline van Swet

19 Veilige hechting

Pieter Jansen & Mariette Haasen

22 Column Themagroep Passend onderwijs

23 Professionals van vandaag en morgen

Karin Diemel & Anja van Zon

27 Het Jongeren ServicePunt

Rian Alders & Mariette Haasen

30 Boeken

Thieu Dollevoet

32 T-vormige samenwerking

Cartoon Beijers

Themanummers in komende jaargang.
nr 8 Op zoek naar de ziel van het onderwijs.
(in samenwerking met Hogeschool Rotterdam)
Wil je een (praktijk)bijdrage leveren? Van harte welkom
op zorgprimair@cnv.nl

Contact met redactie: zorgprimair@cnv.nl

Praat en denk mee via LinkedIn!
(Groep Zorg Primair/Passend Onderwijs)

Volg Zorg Primair op Twitter: [@ZPZorgprimair](https://twitter.com/ZPZorgprimair)

Losse nummers kosten € 5,00. Mail naar zorgprimair@cnv.nl. Het is mogelijk om een los abonnement te nemen op Zorg Primair! Dat kost € 30,00 per jaar. Bellen naar 030 7511003 of mailen naar ledenadministratie@cnv.nl

Actuele en bruikbare zaken voor de leerkracht door Jan van Balkom

AGENDA:

7 oktober 2020: Masterclass EDI 2.0. Locatie: Postillion, Amsterdam. Prijs: € 59,00. Informatie: info@picacongressen.nl.

10 september 2020: Leren lezen in een doorlopende lijn. Leessymposium van Pica. Locatie: Postillion Convention Centre WTC in Rotterdam. Kosten: € 59,00. Informatie en aanmelden: leessymposium.picacongressen.nl.

16 september 2020: Pica Onderwijscongres 2020. Voor onderwijsprofessionals in het primair onderwijs. Locatie: Congrescentrum Postillion, Bunnik. Kosten: € 245,00 (vroegboeking voor 30 maart). Informatie & inschrijving: onderwijscongres.picacongressen.nl.

COACHINGSKALENDER 2021

Met de slogan 'Voor iedereen die wil vlammen op het werk!' is deze dagkalender weer te bestellen. Een dag-spreuk: 'Wees als een

kind, pas de omgeving aan jezelf aan'. Een oproep aan leerkrachten om vooral de kracht te vinden in zichzelf. Laat niet de omgeving of de omstandigheden bepalen wat je moet doen of wie je moet zijn. Een pleidooi voor zelfvertrouwen en authenticiteit. De Coachingskalender wordt uitgegeven door Boomuitgevers Amsterdam en kost € 16,90.

OPLEIDING JONGE KIND SPECIALIST

Fontys Hogeschool Kind en Educatie heeft als eerste in Zuid-Nederland de goedkeuring gekregen om op

haar pabo's de richting Jonge Kind Specialist aan te bieden. Het curriculum en de uitvoering is opgesteld in samenwerking met de Opleiding Speciale Onderwijszorg (OSO). Afgestudeerden blijven breed inzetbaar binnen het basisonderwijs en zijn gekwalificeerd om te werken met de doelgroep 0-7 jaar. Het nieuwe traject speelt in op landelijke ontwikkelingen rond het bevoegdheidsstelsel. Binnen het werkveld is er een duidelijke behoefte aan professionals die specifieke kennis hebben van de ontwikkeling van jonge kinderen. Studenten moeten aan de reguliere instroomeisen voor pabo-studenten voldoen. Meer informatie kan worden verstrekt door Corrie Priems, c.priems@fontys.nl.

TIPS EN STRATEGIEËN BIJ ANGST

Gedragsproblemen zijn vaak een angstreactie. Angst kent vele verschijningssoorten: faalangst, verlatingsangst, paniekreacties, fobieën... Angst komt voor bij kinderen in het basisonderwijs en in nog grotere mate in het voortgezet onderwijs. Als angst het dagelijks functioneren en welzijn gaat beïnvloeden is er sprake van een angststoornis. Deze hulpwaaier leert angst bij kinderen herkennen en geeft aanbevelingen en begeleidingsadviezen. {Angst, Tamara Luijter, 2019. Prijs € 14,95. Uitgeverij Pica, Huizen}

BERT VAN LEUSDEN OVERLEDEN

Op 14 juli is redactielid Bert van Leusden overleden. Bert maakte vele jaren namens de sector OnderwijsDienstVerlening (ODV) deel uit van de redactie. Hij was een trouw en actief lid van Zorg Primair. Als begeesterd onderwijsman leverde hij voortdurend actieve bijdragen aan de inhoud.

Samenwerken; een vak apart!

Jacqueline van Swet

'Samen praten en vooral samen doen' is het motto van het project. In de inleiding voor dit themanummer schrijft Mariette Haasen dat samenwerken niet hetzelfde is als samen praten. Dat zegt ze niet zo maar: in de praktijk bestaat veel samenwerken juist wel uit veel praten en vergaderen en dat is lang niet altijd tot tevredenheid van de betrokkenen. Mariette Haasen gebruikt in haar inleiding drie termen die centraal staan in het project: samenwerken, samen praten en samen doen.

Dat is het bijzondere in dit project: men gaat daadwerkelijk samen aan de slag, steekt letterlijk de handen uit de mouwen, niet rondom een vergader-tafel of aan de telefoon, maar op de werkvloer, in de klas. In dit project gaat het om samenwerken met een specifiek doel: het bevorderen van het sociaal en emotioneel leren (en de burgerschapsvorming) van leerlingen. In deze bijdrage treft u 'slechts' een theoretische verantwoording van onze keuzes, gebaseerd op onderliggende theorieën en onderzoek.

GEDRAGSPROBLEMEN VERMINDEREN

Die keuzen zijn bewust gemaakt, vanuit de verwachting dat een dergelijke manier van samenwerken eraan kan bijdragen dat passend onderwijs een hanteerbaar doel wordt, zeker als het erom gaat om het aantal en de intensiteit van gedragsproblemen in de klas te verminderen. Bijvoorbeeld omdat wij verwachten dat op die manier samenwerken zorgt voor goede resultaten, dat het zo min mogelijk extra tijd vraagt en zo plezierig is dat men graag samenwerkt, dat het energie geeft en niet neemt. Maar ook omdat door samen te werken in de klas, met alle leerlingen, ingepast in het gewone curriculum, er preventief wordt gewerkt, zonder het nadelige bijeffect dat bepaalde leerlingen een stempel krijgen. Bovendien leren de professionals van verschillende disciplines, in dit geval onderwijs en jeugdhulp, elkaar al werkende kennen, benutten zij elkaars expertise, leren zij van en met elkaar, terwijl zij 'gewoon' aan het werk zijn met de leerlingen.

EVALUATIE PASSEND ONDERWIJS

Samenwerken tussen onderwijs en jeugdhulp is een van de speerpunten in de wet Passend Onderwijs (2014) en de Jeugdwet van 2015. Met deze wetten zou er een geïntegreerd aanbod komen voor leerlingen, waarbij schoolbesturen, gemeente, jeugdhulp en gezin zouden samenwerken, waarbij de schotten tussen instanties, geldstromen etc zouden worden afgebroken en op zijn minst verlaagd. Daarbij zou tevens zoveel mogelijk preventief gewerkt worden, handelingsgericht, en zouden diagnoses en labels een minder bepalende rol gaan spelen binnen het onderwijs.

Al snel bleek echter dat deze ambities niet gemakkelijk gehaald zouden worden. Met name de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp bleek lastiger te realiseren dan was verwacht.

Onlangs is het rapport van vijf jaar onafhankelijk evaluatieonderzoek naar Passend Onderwijs in basisonderwijs en mbo verschenen, waarin onder meer het samenwerken tussen onderwijs en jeugdhulp wordt geëvalueerd (Ledoux & Wallander, 2020). De conclusies in dit rapport zijn niet verrassend, gezien hetgeen de laatste jaren in de media en elders al werd geschreven en gezegd over de effectuering van Passend Onderwijs. Leraren zijn van mening dat de problemen van leerlingen de laatste jaren complexer zijn geworden en tegelijkertijd dat er in de dagelijkse praktijk in de klas weinig is veranderd. Ouders op hun beurt hebben ondanks de nieuwe

maatregelen nog steeds te maken met verschillende instanties en veel bureaucratie. In de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp merkt men dat er verschillende verwachtingen zijn over en weer, dat men een andere taal spreekt, dat er verschil is in werkwijzen en dat het tijd kost om vertrouwen te krijgen in elkaars deskundigheid. De afstemmingsproblemen met jeugdhulp zijn met name in het speciaal onderwijs zijn er veel

LEERLINGEN VERDIENEN SOCIAAL KAPITAAL¹

De ontwikkeling van kinderen is complex, en het bieden van passend onderwijs aan een diverse groep leerlingen is een vak op zich. Leraren beschikken daarvoor over essentiële kennis en expertise. Binnen scholen is een enorme hoeveelheid aan kennis en kunde over leerprocessen, over motivatie, over groepsprocessen en preventief werken beschikbaar. Een bijzondere kracht van de school ligt in het feit dat schoolgaan een vanzelfsprekendheid is en dat ieder kind daar jarenlang een groot aantal uren per dag doorbrengt. De school biedt een omgeving van ontmoeten die hen uitdaagt en inspireert om zich optimaal te ontwikkelen. Reden genoeg om de kracht van de school en van de leraar optimaal te benutten. Toch is dat lerarenperspectief beperkt en bestrijkt het slechts een deel van de benodigde kennis om de complexiteit van de ontwikkeling van individuele leerlingen, van leerprocessen en van groepsprocessen helemaal te kunnen verklaren of begrijpen. Jeugdhulpprofessionals hebben een ander perspectief en andere kennis en ervaring en hun blik biedt een waardevolle aanvulling op het perspectief van leraren.

Professionals die professioneel en optimaal samenwerken met andere disciplines, worden tegenwoordig ook wel "T-shaped professionals" genoemd. Zij hebben in ruime mate kennis van hun eigen vak en expertise (de verticale lijn van de T). Tegelijkertijd weten zij voldoende van andere disciplines (de horizontale balk

van de letter T). Zij weten waar andere disciplines hun eigen kennis kunnen aanvullen en zij beschikken over de competenties om met die ander de verbinding te leggen.

SOCIAAL KAPITAAL

'Sociaal kapitaal' richt zich met name op de onderlinge relaties en de processen die plaatsvinden tussen individuen, tussen groepen, en tussen instituties en systemen als zij samen gebruik maken van het aanwezige sociaal kapitaal. Dergelijk inzicht kan eraan bijdragen dat die relaties standhouden, dat er als het ware voldoende goede lijn aanwezig is. In het onderzoek naar de relaties tussen personen bij het samenwerken, wordt vooral onderzoek gedaan naar de rol van onderling vertrouwen, respect, vriendschap en invloed. Binnen de cognitieve dimensie is vooral aandacht voor thema's als gedeelde taal, betekenisverlening, gezamenlijke normen en verhalen.

Daarnaast worden drie typen van sociaal kapitaal onderscheiden met ieder hun specifieke kenmerken, hun specifieke kracht en hun specifieke valkuilen: bonding, bridging en linking.

Bonding gebeurt tussen professionals met eenzelfde professionele identiteit, zoals leraren binnen het schoolteam en jeugdhulpprofessionals onderling.

Bridging van sociaal kapitaal gebeurt tussen mensen met een verschillende professionele achtergrond, zoals tussen leraar en jeugdhulpverlener. Professionals die op die manier samenwerken, worden ook wel boundary crossers genoemd. Ze gaan als het ware over een brug heen, iets wat sommigen graag en voortvarend doen en waar anderen meer terughoudend in zijn.

Boundary crossing is voor velen uitdagend en spannend tegelijk: je gaat een gebied binnen dat je niet goed kent, waar men een andere taal spreekt, met andere gewoontes en werkwijzen.

Linking van sociaal kapitaal gebeurt tussen mensen op een verschillend professioneel niveau, binnen een institutionele hiërarchie, zoals bijvoorbeeld tussen leraar en directeur, of ook wel tussen leraar en ouders.

KNELPUNTEN EN OPSTARTPROBLEMEN ZIJN – GELUKKIG - OPLOSBAAR

Samenwerken kan dan wel heel belangrijk zijn, maar tegelijkertijd weten we inmiddels dat het ook heel

¹ Zie voor theoretische onderbouwing onder meer de website van het lectoraat Leerkracht in Samenwerken. <https://fontys.nl/Over-Fontys/Fontys-Opleidingscentrum-Speciale-Onderwijszorg/Onderzoek-Leerkracht-in-Samenwerken.htm> Daar kunnen onder meer boeken en artikelen worden gedownload, zoals: Van Swet & Den Otter (red.) 2017, Vier Jaar Leerkracht in Samenwerken.

ingewikkeld is. Er is nogal eens sprake van een soort discipline-strijd tussen professionals, het samenwerken kost extra tijd en overleg, er zijn verschillen in doelen die men nastreeft, er is verschil in ervaring in samenwerken op zich en de interpersoonlijke dynamiek tussen de professionals kan het samenwerken lastig maken.

Het evaluatierapport vijf jaar Passend Onderwijs (2020) noemt eveneens deze ingewikkeldheid. Zij geeft aan dat er nog veel knelpunten en opstartproblemen zijn. Dat geeft hoop: knelpunten en opstartproblemen kun je aanpakken en je kunt op zoek naar werkwijzen die effectiever zullen zijn. In dit onderzoeksproject proberen we een heel specifieke werkwijze te ontwikkelen.

Daarbij is ook hoopgevend dat samenwerken geleerd kan worden. Complexe vormen van samenwerken, zoals het samenwerken tussen onderwijs en jeugdhulp in het kader van Passend Onderwijs, vragen om oefening en voldoende vliegreuen waarin de professionals systematisch en reflectief samenwerken en werkende weg hun samenwerk-competenties verbeteren. Net zoals een timmerman, leraar, topsporter of een piloot voldoende vliegreuen moet maken voordat hij of zij zijn vak echt verstaat.

DENKEN OVER SAMENWERKEN

Het denken over samenwerken in het onderzoeksproject baseert zich op het model voor optimaal samenwerken zoals Laura Bronstein ontwikkelde (2003) en dat later is uitgewerkt voor toepassing in onderzoeksprojecten, onder meer door de ontwikkeling van een vragenlijst die in dit onderzoeksproject wordt gebruikt (IITC ESMH; Mellin e.a. 2013). De factoren in dit model geven een praktische en tegelijkertijd theoretisch onderbouwde invulling van wat van samenwerkers wordt gevraagd teneinde optimaal en effectief samen te werken.

Kenmerkend voor elk van deze factoren is, dat men elkaar, en zeker ook de andere professie, nodig heeft om het doel te bereiken. Zo wordt benoemd dat samenwerkers zich dienen te realiseren dat zij onderling van elkaar afhankelijk zijn en elkaar nodig hebben voor hun doelen en taken. Daarnaast gaat het er bij het samenwerken om dat men samen actie onderneemt, samenwerkt in programma's en structuren en op die manier een nieuwe activiteit creëert. Een derde factor die wordt onderscheiden is

die van flexibiliteit. Het gaat daarbij niet zozeer om een algemene flexibele attitude, maar om een bereidheid om niet te strak vast te houden aan de eigen professionele rol en die ook enigszins los te kunnen laten. Tenslotte wordt het belang van reflectie op het proces van samenwerken en de resultaten van de inspanningen te onderscheiden.

OPTIMALE ONTWIKKELING VAN ALLE LEERLINGEN

Het is een uitdaging om te onderzoeken hoe samenwerken tussen onderwijs en jeugdhulp in de praktijk gaat en of we manieren van samenwerken kunnen vinden die voor alle betrokkenen werkzaam, prettig en effectief zijn: voor de leerlingen en hun ouders, voor de leraren, voor de jeugdhulpverleners.

Dit onderzoeksproject is daarbij een prachtige mix van participatief en samenwerkend praktijkgericht onderzoek, gebaseerd op theoretische inzichten en praktijkervaringen. Het wordt spannend om uit te vinden hoe theoretische concepten zoals bonding, bridging, linking, boundary crossing, ontwikkelen van wederzijds vertrouwen, onderlinge afhankelijkheid, flexibiliteit in professionele rollen, in de praktijk tot uiting komen; in hoeverre en op welke wijze zij van belang zijn in het samenwerken; of en hoe zij bijdragen aan het uiteindelijke doel: de optimale ontwikkeling van alle leerlingen.

BRONNEN:

- Bronstein, L.R. (2003). A model for interdisciplinary collaboration. *Social Work*, 48 (3), pag. 297-306.
- Ledoux, G. Wallander, S. Mmv Jeanine Mies. (2020). Evaluatie Passend Onderwijs 2014-2020 Utrecht: Drukkerij De Bink bv, Leiden. www.evaluatiepassendonderwijs.nl NRO-projectnummer 405-15-750
- Mellin, E.A., Taylor, L., Weist, M.D. (2013). The expanded School Mental Health Collaboration Instrument [School Version]: Development and Initial Psychometrics. *School Mental Health. A multidisciplinary Research and practice Journal*. Doi: 10.1007/s12310-013-9112-6

DR. JACQUELINE VAN SWET IS VOORMALIG LECTOR LEERKRACHT IN SAMENWERKEN BIJ FONTYS HOGESCHOLEN. HET SAMENWERKEN TUSSEN ONDERWIJS EN JEUGDHULP AAN EEN OPTIMALE ONTWIKKELING VAN KINDEREN EN JONGEREN HEeft IN HAAR LOOPBAAN ALTIJD CENTRAAL GESTAAN.

Een sterke basis voor de WiSH training

De driehoek Ouders, School en Jeugdhulp

Miriam de Werd & Mariette Haasen

De methode WiSH is ontwikkeld vanuit verschillende bestaande programma's op het gebied van de sociale weerbaarheid, zoals het project Marietje Kessels en de methode Rots en Water. De WiSH-training leert leerlingen voor zichzelf op te komen en te vertrouwen op hun eigen kracht, inventiviteit, gevoelens en intuïtie. Er wordt gewerkt aan een positief zelfbeeld, wilskracht en doorzettingsvermogen, ook wel 'mentale weerbaarheid' genoemd. Er is aandacht voor thema's als pesten, seksueel grensoverschrijdend gedrag, omgaan met grenzen en lichaamstaal.

De training wordt uitgevoerd door een koppel van een leraar en een jeugdhulpverlener. Deze manier van samenwerken heeft zijn meerwaarde inmiddels bewezen. Verschillende deskundigheden worden samengebracht, waardoor de training zich vanuit verschillende perspectieven heeft kunnen ontwikkelen. Zowel het onderwijs als de jeugdhulpverlening hebben daarin hun aandeel gehad. Doordat leraren zelf betrokken zijn, leeft het thema weerbaarheid veel meer dan voorheen in de scholen. Dat was veel minder het geval toen de training werd gegeven door twee externe jeugdhulpverleners die daarna weer uit de school verdwenen.

Ontwerpcriteria voor de ouderactiviteiten:

- ontworpen voor de thuissituatie;
- gericht op verwachtingen tussen ouders en leraren;
- gericht op educatieve taken voor thuis, die een relatie hebben met de WiSH-training in de klas

OUDERBETROKKENHEID

Omdat ouderbetrokkenheid een bewezen positieve invloed heeft op de sociale en emotionele ontwikkeling, maar ook op de schoolprestaties van leerlingen, is ervoor gekozen om de WiSH training uit te breiden met ouderactiviteiten. De ouderactiviteiten bij WiSH zijn gericht op het onderwijsondersteunend gedrag van ouders oftewel het educatief partnerschap. Dit betekent dat de activiteiten zo zijn ontwikkeld dat ouders thuis betrokken zijn op datgene wat in de WiSH training op school aan bod is gekomen. Op die

manier kunnen ouders het leren van de weerbaarheidsvaardigheden bij hun kinderen vanuit de thuissituatie ondersteunen. Doordat ouders en kinderen samen aan de thuistaken werken en erover praten, laten ouders zien dat zij school belangrijk vinden en dragen ouders bij aan het creëren van een positief beeld van de school.

WiSH: Weerbaarheid in de school

Dit project is voortgekomen uit een samenwerking tussen de gemeente Den Bosch en de schoolbesturen. Sinds 2014 werken zij vanuit een samenwerkingsconstructie waarbij de duo's die de training geven gezamenlijk gefaciliteerd worden. De gemeente financiert vanuit het preventief jeugdbeleid de trainers uit de jeugdhulp en de school geeft de leraren de gelegenheid om de training uit te voeren. Deze samenwerking verloopt inmiddels vanzelfsprekend, er zijn 42 basisscholen betrokken bij het WiSH project. Om de inzet van de training nog verder te optimaliseren werd ervoor gekozen om ouders vanuit educatief partnerschap te gaan betrekken bij WiSH.

OUDERACTIVITEITEN VOOR THUIS

Om onderwijsondersteunend gedrag van ouders te bevorderen, zijn in overleg met de WiSH trainers van drie pilot scholen en hun ouders taken voor thuis ontworpen. Er is voor gekozen om de bestaande WiSH-training met 8 ouderactiviteiten uit te breiden.

De eerste en laatste activiteit worden in de bestaande ouderbijeenkomsten van WIsH georganiseerd. Deze activiteiten zijn voor alle ouders van de groep bedoeld. Tijdens de al bestaande startbijeenkomst, die georganiseerd wordt in een algemene informatieavond voor groep 6, wordt de introductie op de WIsH-training aangeboden. De bestaande ouderbijeenkomst wordt aangevuld met de introductie van de ouderactiviteiten. Het accent van de opzet van de nieuwe bijeenkomst ligt vooral op de dialoog tussen de ouders, de leraar en de jeugdhulpverlener over doelen en verwachtingen van de training. Belangrijke vragen voor uitwisseling zijn: Hoe zien ouders hun kind in de groep als het gaat om weerbaarheid, wat is voor ouders van belang in wat hun kind daarin leert en hoe zien zij de bijdrage van de ouderactiviteiten. De dialoog is bedoeld om elkaar te informeren en verwachtingen over de training op school en de ouderactiviteiten thuis helder te krijgen. De dialoog wordt per school anders ingestoken en passend gemaakt voor de context van de ouders. WIsH kent een afsluitende bijeenkomst met ouders. Tijdens deze bijeenkomst is het vooral de bedoeling dat de leerlingen aan ouders laten zien wat ze geleerd hebben tijdens de training. In de nieuwe opzet van deze afsluitende bijeenkomst zal er ook een jeugdhulpverlener aanwezig zijn, zodat ouders die vragen hebben over de specifieke ontwikkeling van hun kind, na afloop van de bijeenkomst een laagdrempelige toegang hebben om hierover in gesprek te gaan of vervolgspraken te maken. De kern van de zes ouderactiviteiten thuis zijn zes filmpjes die de leerlingen in de klas maken en waarin zij uitleg geven over de WIsH-training. In ieder filmpje geven de leerlingen aan wat ze geleerd hebben en wordt er een vraag voor de ouderactiviteit gesteld waarmee de ouders en hun kinderen thuis verder kunnen oefenen. De filmpjes worden verspreid via socialscools, een digitaal communicatiesysteem dat door de scholen en de ouders al gebruikt wordt.

DOELEN EN VERWACHTINGEN

Om te onderzoeken of de acht ouderactiviteiten die ontworpen zijn, voldoen aan de vooraf gestelde doelen en verwachtingen, is een vragenlijst ontwikkeld. Vragen als: Hoe vond u het om de filmpjes te ontvangen, was de bedoeling van de filmpjes duidelijk en hebben de filmpjes geholpen om met u kind in gesprek te gaan over weerbaarheid,

werden in deze vragenlijst gesteld. Daarnaast werd aan de hand van logboeknotities (duimpjes die ouders middels het schoolsysteem bij de filmpjes plaatsen) en losse gesprekken met ouders en kinderen bijgehouden wat ouders van de filmpjes vonden. Volgend jaar wordt hier een focusgesprek met kinderen aan toegevoegd om aan hen te vragen hoe ouders reageerden op de filmpjes en of de filmpjes met de kinderen bekeken zijn en hoe ze het hebben ervaren om thuis over weerbaarheid te praten.

MEER CONTACT OP MAAT

Door de Coronacrisis zijn er dit jaar maar vijf ouderactiviteiten geweest tot de lock down van de scholen. Ook de slotbijeenkomst met ouders heeft niet plaats kunnen vinden, omdat de ouders toen nog niet in school werden toegelaten. Maar we zien wel dat de scholen de ouders anders zijn gaan benaderen en we zien ook dat dit gewerkt heeft. Door te kijken naar de context van de school en het type ouders, zijn de leraren en de jeugdhulpverleners meer op maat in contact gegaan met ouders. Op een van de onderzoeksscholen, met zeer weinig ouderbetrokkenheid, hebben de trainers aan de ouders aangegeven dat kinderen niet goed mee konden doen als de ouders niet aanwezig waren. Dit heeft geresulteerd in een 100% aanwezigheid.

De eerste filmpjes zijn goed bekeken door ouders. Op een van de scholen gaven 14 ouders 12 likes voor het eerste filmpje. Op een andere school worden de filmpjes ook goed bekeken: WIsH les 1: 5 likes en 34 ouders bekeken de filmpjes. WIsH les 2 kreeg 6 likes en 38 ouders bekeken de filmpjes. WIsH les 3 + 4, 6 likes en 37 ouders bekeken de filmpjes. WIsH les 5 + 6, 5 likes en 38 ouders bekeken de filmpjes. Uit de logboeknotities blijkt dat ouders de filmpjes zeer waarderen: "ik vind de filmpjes van de WIsH-training erg leuk. Een goede toevoeging waardoor ouders ook thuis de oefeningen met hun kinderen kunnen doen".

DRS MIRIAM DE WERD IS BELEIDSMEDEWERKER BIJ DE GGD HART VOOR BRABANT VOOR DE GEMEENTE 'S-HERTOGENBOSCH. ZE ONDERSTEUNT HET SAMENWERKINGSVERBAND BIJ DE COÖRDINATIE EN ONDERZOEK VAN HET WISH PROJECT.

DRS MARIETTE HAASEN STAAT MET HAAR BESCHRIJVING OP PAG. 14

Preventie op school

Vincent Fafieanie & Mariette Haasen

Veel mensen hebben de mond vol van preventie. De verwachtingen zijn hoog gespannen. ‘We kunnen er eerder bij zijn om erger te voorkomen’ of ‘Door preventie kunnen we geld besparen’ wordt er wel gedacht. We vroegen ons af: ‘Wat betekent preventie voor kinderen’, ‘Hoe ziet dat er op een school eruit, kun je ook met jeugdhulpverlening samenwerken aan preventieve interventies?’ en ‘Hoe denken ze daar in de bestuurskamer over’. Daarvoor hebben we aan tafel gezeten met René Peeters en Vera Ram.

René Peeters is wethouder in Almere geweest en is nu bestuurlijk trekker van een landelijk programma om de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp te versterken. René Peeters sprak in het hele land met ouders, jongeren, leraren, hulpverleners, beleidsmakers en bestuurders om inhoud te geven aan dat programma. Hij noemde het ‘Mét Andere Ogen’ om aan te geven dat wanneer we vanuit meerdere perspectieven kijken we meer voor kinderen kunnen betekenen.

Vera Ram is zorgcoördinator op de Mr. De Jongh school in Amsterdam. Dat is een school voor speciaal onderwijs, voorheen cluster 4. Zij heeft veel ervaring met complexe onderwijs- en jeugdhulpvragen.

Wat verstaan jullie onder preventie?

René Peeters valt meteen met de deur in huis: “Dit is de belangrijkste vraag voor dit interview. Preventie gaat om veel verschillende dingen. Dat begint bij vanuit welk perspectief wij naar de ontwikkeling van kinderen kijken. Doen we dat vanuit onze eigen professionele blik als onderwijs, gezondheid of jeugdhulp, of kijken we in brede zin naar hoe een kind zich ontwikkelt op vele levensaspecten?” *Het kind als geheel zien in zijn omgeving* dat is voor René Peeters de basis van preventie.

“We kijken vaak nog te veel naar wat een kind niet kan en te weinig naar wat een kind wél kan. Kinderen

worden snel veroordeeld voor afwijkend gedrag. Als het op school niet altijd goed gaat wil dat niet zeggen dat het thuis, bij sport of bij opa en oma ook niet goed gaat. Door het kind te erkennen op al die levensaspecten waar het lekker gaat versterk je het zelfvertrouwen en de ontwikkelingskansen. Wanneer de focus te veel op één aspect gelegd wordt bestaat de kans dat het kind een faalervaring opdoet of een negatief zelfbeeld opbouwt.

Zo hebben we het over onderwijsachterstanden. We hoeven het niet altijd te repareren. Het kind zich laten ontwikkelen voor wat het echt kan dat zou voorop moeten staan.”

“Zo weten we dat overal waar kinderen in een ontspannen thuissituatie opgroeien, ondanks intelligentie of aanleg, ze heel veel meer kansen krijgen. Preventie door het bieden van algemene opvoedadviezen aan ouders werkt. Als die situatie er niet is, moeten we compensatie geven om te bevorderen dat het kind zich naar eigen mogelijkheden kan ontwikkelen. Dat kan bijvoorbeeld met opvoedingsondersteuning en /of steun in de schoolomgeving.”

“School speelt een belangrijke rol. Daar worden de kinderen elke dag door de leraren gezien. Zij hebben als geen ander zicht op het welbevinden van kinderen. Als het schoolteam wordt versterkt met buurtwerk, sport, spel, jeugdhulp wordt het beter mogelijk om de brede ontwikkeling van alle kinderen te

stimuleren door samen het pedagogisch klimaat in de klas te beïnvloeden. Kinderen worden dan als vanzelf aangesproken en uitgedaagd op meerdere competenties en talenten. Waar er signalen zijn dat het kind zich niet prettig voelt of stagneert in zijn ontwikkeling

De school heeft als geen ander zicht op het welbevinden van het kind

kan dan snel en adequaat in overleg met ouders steun worden ingezet door een aan de school verbonden professional.

Door deze inzet in de omgeving van alle kinderen beschikbaar te hebben maken we het krijgen van jeugdhulp niet bijzonder en kunnen we kleine problemen klein houden en waar nodig tijdig specialisatie hulp inzetten om gerichte steun te bieden.”

Peeters gunt het regulier onderwijs dat de ‘andere ogen’ meekijken. Naar buiten en binnen de school-

organisatie. Buiten om relaties in de wijk te leggen. Soms gaat het met een kind (tijdelijk) niet goed omdat er problemen in het gezin zijn: armoede, schulden, verlies. Kennis die niet altijd op school aanwezig is, maar wel bij medewerkers in bijvoorbeeld een wijkteam. Als er zich iets voordoet, zoeken de leraren, kinderwerk en jeugdhulpverlening elkaar op en versterken elkaar. Dat is zo ongelooflijk belangrijk bij het beperken van een probleem. Kortom: kijk naar de brede ontwikkeling van kinderen en zorg dat je daarop kunt aansluiten in hun dagelijkse omgeving.

DE MR. DE JONGHSCHOOL

“Het eerste waar ik aan denk”, zegt zorgcoördinator Vera Ram, “is dat leerlingen niet uitvallen, en dat we voorkomen dat ze een nieuwe faalervaring opdoen. We investeren allereerst in het opbouwen van vertrouwen. Door te luisteren, geïnteresseerd te zijn naar wat er in hen omgaat, hoe hun leven eruit ziet, wie hun vrienden en wat hun hobby’s zijn, wat ze hebben meegemaakt thuis, op straat en op school, waar het mis ging. We proberen zo breed mogelijk naar de ontwikkeling van leerlingen te kijken. Zo ontdekken we welke ondersteuningsbehoeften er zijn.

Door de leerling te erkennen in wie hij is, stil te staan bij successen en het vertrouwen in zichzelf te versterken kunnen we helpen om patronen te doorbreken. Om dat goed te doen hebben we veel contact met ouders en werken we nauw samen met jeugdhulpverleners. Dat vraagt echt maatwerk voor het individuele kind. Het kan niet alleen een taak van onderwijs zijn. Als je het kind écht serieus wilt nemen in zijn behoeften dan kan het niet anders dan dat je naar alle facetten van zijn leven kijkt en daar meerdere professionals bij betreft. Preventie is voor ons in de kern werken aan vertrouwen in de relatie om zo mee te mogen kijken en te steunen in het leven van ouders en kinderen.”

Zorgcoördinator Vera Ram geeft een korte schets van de kinderen op haar school: “De kinderen hebben bij aanmelding al vaak een leerachterstand van 2 á 3 jaar, ze hebben op meerdere scholen gezeten soms wel 5, en de nodige life events (3-7) achter de rug. Wij zijn ervoor om deze kinderen weer ontwikkelkansen te geven.” zegt Ram vol overtuiging. “We werken samen met jeugdhulpverleners in de school zodat steun op school en thuis hand in hand gaat. Door kinderen een herkenbare structuur te bieden, op school en thuis, ontstaat er voor hen houvast.”

ouders

Ram: “Het gezin is enorm belangrijk. Ook voor ouders geldt dat we naar hen moeten luisteren naar wat ze (met hun kind) hebben meegemaakt. Ze zijn vaak tegen muren aangelopen en hebben moeten leren om te gaan met het bijstellen van de verwachtingen die ze van hun kind hadden. Het is belangrijk om de

hulpvraag van ouders te horen en er zorg voor te dragen dat er ook voor hen steun is. Onze ouders komen niet aan bij jeugdhulpverlening buiten de school. Meestal door gebrek aan vertrouwen als gevolg van eerdere mislukkingen. Bij onze doelgroep is de school het eerste aanspreekpunt en dan is het mooi dat de jeugdhulpverlening daar deel van uitmaakt.

Rust en structuur thuis is een belangrijke voorwaarde voor het kind om zich op school te kunnen ontwikkelen. Te vaak zijn kinderen belast met de onrust van

Voorkomen dat het kind nieuwe faalervaringen opdoet.

thuis. Dat vraagt van ons dat wij ook voortdurend oog hebben voor wat er thuis nodig is en ouders begeleiden gedurende het gehele traject. Soms in de vorm van praktische steun en soms met opvoedondersteuning.”

Regie bij de school

Een sleutelbegrip in het verhaal van Vera Ram is de regie van zorg door de school. “Zo hadden we tijdens de periode van de lockdown, vanuit school en jeugdhulp, contact met alle gezinnen. Dat was écht een prestatie. Voor elk kind / gezin stelden we een veiligheidsplan op. We monitorden deze gezinnen soms dagelijks, en leraren hadden elke dag contact met de kinderen. Dit kon alleen omdat de basis van samenwerken goed was.”

Op de Mr. De Jonghschool ligt de centrale regie van onderwijs en zorg bij Vera Ram als zorgcoördinator. Zij zorgt voor een integraal plan, stuurt op de inzet van onderwijs en jeugdhulp en monitort de voortgang. Dat doet zij samen met de collega's van binnen en buiten de school.

Het coördinatieteam helpt om elkaars werk te begrijpen, expertise te delen, mee te kijken met elkaar en de klas in te gaan. “Als je dat niet aanstuurt, gaat iedereen zijn gang. Er zijn mensen die gaan afwachten en blijven denken vanuit hun ‘eigen kolom’. Door regie

wil je meer een geheel worden. Dat vraagt een overtuigende visie om zo het belang en doel van het handelen scherp te houden.”

De keuze om als school de regie te willen voeren motiveert Vera Ram als volgt: "School is krachtig en herkenbaar in het leven van kinderen en ouders. Het hoort bij het gewone leven en helpt echt in alles. Ouders zijn bereidwillig om mee te doen, omdat de ontwikkeling van hun kind centraal staat. Door jeugdhulpverlening te zien als een gewoon onderdeel van de school is het niet beladen voor ouders. Immers de steun die de jeugdhulpverlening biedt, is onderdeel van het gewone schoolprogramma en helpt hun kind in de (onderwijs-)ontwikkeling. De vanzelfsprekendheid om het zo te organiseren roept geen vragen op. Daarmee is het ook vanzelfsprekend dat de regie bij de school ligt.”

LEREN SAMENWERKEN

Dat de jeugdhulpverlening met vaste medewerkers aan de school verbonden is, is nog niet heel lang het geval. Voorheen werd er wel met jeugdhulpverlening samen gewerkt maar allemaal op individuele basis met een grote diversiteit aan instellingen en verschillende hulpverleners. Nu er vaste personen verbonden zijn aan het schoolteam is de afstemming veel beter en kan er gebouwd worden omdat de continuïteit van de inzet verzekerd is. Ram: "Het is belangrijk dat de hulpverleners de leerlingen kennen en onderdeel van de school zijn. Kinderen ontwikkelen zich in pieken en dalen en vaak is langdurige zorg nodig. Die hoeft niet altijd even intensief te zijn maar ze moeten wel klaar staan als dat nodig is.

Samenwerken binnen de school vraagt van de jeugdhulpverlening dat zij zich kunnen voegen naar de dynamiek van de school. In het begin moesten zij wennen aan de hectiek en het explosieve in onze school. Kinderen kunnen soms van ene op het andere moment 'uit hun dak' gaan. Dan is het van groot belang om te normaliseren en als team daar direct en gezamenlijk in op te treden. Zo niet, dan kan het uit de hand lopen. Voor de leraren is dat iets wat in de genen zit. De jeugdhulpverleners hebben zich dat écht eigen moeten maken, bijvoorbeeld door het loslaten van de protocollen van de poli waar ze werkten. Zij snappen de reële situatie rondom een kind of klas nu veel beter. Hierdoor krijgen hun interventies ook direct betekenis voor het dagelijks handelen van kinderen. Door met kinderen in het hier en nu te leren is de

In passend onderwijs en het gemeentelijke jeugdbeleid wordt gezocht naar een verschuiving van (specialistisch) onderwijs en/of hulpverlening naar een meer preventieve aanpak. Dit is een onderdeel van de transformatie, die beoogd is met de stelselwijzigingen in onderwijs en jeugdhulp. Dat raakt aan de maatschappelijke opdracht van het onderwijs en gemeenten. Die opdracht reikt verder dan 'goed onderwijs bieden'. Ook de thuissituatie, ontwikkelingsproblemen, opvoed- en opgroevragen, gezondheidsissues en de ontwikkelingen in de wijk, dorp of stad waar de leerlingen opgroeien horen daarbij. Gemeenten moeten voorzien in een dekkend aanbod aan preventie, hulp en ondersteuning voor jeugdigen en hun ouders / gezinnen. Dit kan alleen door samenwerking tussen bestuur, ouders, jongeren, vrijwilligers en professionals gerealiseerd worden.

inzet van jeugdhulpverlening veel effectiever dan wanneer de interventies in een aparte spreekkamer bij een instelling plaatsvinden.” Aldus Vera.

VOORWAARDEN

Er is een nieuw team ontstaan dat samenwerkt vanuit een gezamenlijke visie en elkaars zienswijze steeds beter leert kennen. Zo versterkt de een de ander met zijn expertise. Dat vraagt tijd, middelen en sturing en de wil bij professionals om de ontwikkelkansen van het kind steeds weer centraal te stellen. Vera vervolgt: "Het belangrijkste is uiteindelijk 'gewoon gaan doen'. We hebben de afgelopen jaren van alles geprobeerd met pilots en verschillende partners. We zijn gaan ontdekken met elkaar. We hebben geleerd met elkaar hoe we het nog beter kunnen doen. Door te laten zien wat we doen en geleerd hebben is er ook bestuurlijk draagvlak waardoor de continuïteit nu geborgd is.”

IN DE BESTUURSKAMER

"In de bestuurskamer wordt er in toenemende mate positief over de samenwerking tussen onderwijs en het brede veld van welzijn en jeugdhulp gesproken. Het gaat helaas niet om één bestuurskamer. We hebben gemeenten, schoolbesturen, samenwerkingsverbanden, jeugdhulpverleningspartijen, gemeenten

In de praktijk zien we in de samenwerking rond preventie aandacht voor:

- Het bieden van een veilige en normaliserende omgeving
- De verbinding van een positief pedagogisch klimaat thuis, op school en in de vrije tijd
- Samenwerking met ouders : ouders als educatief partner van de school
- Vroegtijdig signaleren van belemmeringen in de ontwikkeling van jeugdigen
- Het verlagen van de drempel voor ouders en jongeren voor het vragen van hulp
- Preventieve welzijns-, jeugdgezondheid- en jeugdhulpprogramma's op school
- Activiteiten in de wijk waar de school naartoe kan leiden of aan kan bijdragen.
- Heldere ondersteuningsstructuur om problemen snel en effectief aan te pakken, in samenwerking met jeugdhulppartners, gericht op tijdig en snel inzetten van de meest passende onderwijssteuning en/of de meest passende hulp (licht of gespecialiseerd)

en wijkteams in heel veel verschillende regio's. Wat we nodig hebben is een Jeugdgrondwet. Een paar bestuurlijke afspraken in een regio om naar elkaar toe te werken en de gewenste samenwerking van de grond te krijgen. Elke bestuurder moet zijn eigen professionals hierin meenemen. Op plekken waar het goed gaat durft minimaal 1 persoon leiderschap te tonen: we gaan het gewoon doen, ondanks de ingewikkelde regels. Op heel veel plekken gaat het goed omdat er goede mensen werken. Maar in het systeem moet er verbeteringen komen zodat het samenwerken in andere regio's ook beter en meer gestructureerd opgepakt kan worden."

Bestuurder René Peeters wil meer sturing op de samenwerking. Hij verwijst naar Scandinavië waar de gemeente meer te vertellen heeft. "Zo'n regierol is in Nederland ook gewenst. Als er minder goede scholen of een onvoldoende functionerend samenwerkingsverband is, kan er nu niets gedaan worden. Als het samenwerken niet op gang komt in een 'op overeenstemming gericht overleg' zal het zo zijn dat scholen noodgedwongen door-

modderen. Kinderen kunnen dan niet profiteren van de mogelijkheden die goede samenwerking biedt. Er ontstaat zo onnodig kansenongelijkheid in diverse regio's."

Peeters vindt dat we meer ondersteuning op de scholen moeten neerzetten en spreekt bestuurders aan daarover afspraken te maken. Niet overal dezelfde ondersteuning. "Een team moet afgestemd zijn op de vragen van de populatie van de school. Zo dragen we bij aan preventie en versterken we de ontwikkelingskansen van kinderen. Doordat je het doet, kom je erachter wat er moet gebeuren. Ga het doen, dan ga je je realiseren wat er nog moet gebeuren. Gaandeweg los je vraagstukken op."

TIPS

- School en wijkteam zoek elkaar op en neem de tijd om het handelen van de ander te leren kennen.
- Opleidingen voor professionals en bestuurders: leid op tot interprofessionele samenwerking.
- Besteed aandacht aan het ontwikkelen van een gezamenlijke visie, en ga dan doen.
- Zet in op een goede regie vanuit de school.

MEER WETEN:

<https://www.opvoeden.nl/>

<https://gezondeschool.nl/>

<https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Verbinding-onderwijs-en-jeugdhulp>

<https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Toelichting-Preventiematrix-verbinding-onderwijs-jeugdhulp.pdf>

VINCENT FAFIEANIE WERKT VOOR HET NEDERLANDS JEUGD INSTITUUT (WWW.NJI.NL) EN HOUDT ZICH MET DE INHOUDELIJKE, BELEIDSMATIGE EN BESTUURLIJKE SAMENWERKING TUSSEN ONDERWIJS EN JEUGDZORG. V.FAFIEANIE@NJI.NL

DRS MARIETTE HAASEN, IS ALS DOCENT / ONDERZOEKER WERKZAAM BINNEN DE MASTER EN OPLEIDING VAN FONTYS OSO. ZIJ DEED AL EERDER ONDERZOEK NAAR HET SAMENWERKEN TUSSEN ONDERWIJS EN JEUGDHULPVERLENING BINNEN DE KENNISKRING LEERKRACHT IN SAMENWERKEN. NU IS ZIJ PROJECTLEIDER VAN HET NRO-ONDERZOEK NAAR HET SAMENWERKEN VAN LERAREN EN JEUGDHULPVERLENERS IN DE KLAS.

De pedagogiek van de vrijeschool anno 2020 (6)

Gezondmakend onderwijs op de vrijeschool

Bijzonder aan de vrijeschool is dat opvoeding en onderwijs vaak hand in hand gaan. Dat is niet zo gek als je bedenkt dat vrijescholen streven naar gezondmakend onderwijs: onderwijs dat bijdraagt aan een gezonde ontwikkeling van het kind tot een evenwichtig mens dat volwassen in de wereld staat. Een evenwichtig mens is natuurlijk meer dan alleen zijn cognitieve vermogen, daarom wordt er op de vrijeschool gekeken naar het 'volledige' kind, dus ook zijn handelen, wilskracht en gevoelsleven. De leerstof wordt zó vormgegeven dat het de ontwikkeling van het kind als volledig mens ondersteunt en stimuleert. Zo ligt de focus bij het leren van een nieuwe taal niet alleen bij de beheersing van de grammatica en de juiste uitspraak, maar leert een kind ook om woorden te geven aan zijn gevoelens en te communiceren met de mensen om hem heen. Een ander voorbeeld is gymnastiek, waar het kind zijn grenzen leert te verleggen en angsten te overwinnen. Een kind dat last heeft van faalangst, kan hier bijvoorbeeld veel baat bij hebben.

'Het heeft geen zin om de oplossing alleen binnen de muren van het klaslokaal te zoeken, als de oorzaak daarbuiten ligt.'

Binnen het gezondmakend onderwijs zijn het leerplan, de pedagogiek en de didactiek sterk met elkaar verweven. Soms heeft een kind echter meer nodig dan de ondersteuning die ouders vanuit huis en de leraren vanuit school kunnen bieden. Het aangeboden talenonderwijs, is dan bijvoorbeeld niet meer toereikend om het kind te helpen zijn gevoelens onder woorden te brengen, of de gymnastiek maakt niet dat het kind zijn faalangst kan overwinnen. Dan is het nodig dat professionals van jeugdhulpverlening helpen bij de ondersteuning van het kind. Zij kunnen met hun specialistische kennis het kind, de ouders en de leraren handvatten

bieden. Ook kan het nodig zijn dat een kind medische zorg behoeft. Bij een opvoeding die erop gericht is hoofd, hart en handen in samenhang te ontwikkelen, is het vanzelfsprekend dat een leraar, een jeugdhulpverlener en een medische zorgverlener - ieder vanuit hun eigen expertise - samen om een kind heen gaan staan. Dat betekent ook dat vanuit die samenwerking het kind zelf, de ouders en anderen uit de omgeving van het kind, ondersteund kunnen worden.

Een simpel voorbeeld van hoe dit in de praktijk werkt, was een leerling die tijdens de kinderbespreking aan bod kwam. Deze besprekingen worden op veel vrijescholen gehouden en zijn momenten waarop leraren een leerling in samenzijn met bijvoorbeeld een (antroposofische) kinderarts, huisarts of psycholoog bespreken. Ook ouders geven vooraf vaak een beeld van het kind in de thuissituatie. Het kind dat aan bod kwam was op school zeer prikkelbaar, toonde weinig doorzettingsvermogen en kon zich daardoor ook niet goed op haar reken- en leeswerk richten. Ouders vertelden dat het kind 's avonds ook pas laat de slaap kon vatten waarop de arts aanraade om eerst maar eens een goed slaapritueel met een flinke beker warme melk met honing en een kruid te proberen. Dit is natuurlijk maar een simpel voorbeeld, maar het laat wel zien dat je een vraagstuk in de hele context moet bekijken. Ook bij complexere problematiek. Het heeft geen zin om de oplossing alleen binnen de muren van het klaslokaal te zoeken, als de oorzaak daarbuiten ligt. En soms is een aanpassing op school nodig, om een kind gezond te houden of te maken.

Marijn Ruhaak (freelance journalist en docent Nederlands op het Geert Groote College) en Bregje Berman (onderwijskundige en voormalig docent Engels op het Rudolf Steiner College Haarlem)

Volgen van de ontwikkeling op de scholen

Welbevinden en samenwerken

Hélène Leenders & Jacqueline van Swet

In de evaluatie-lijn van het project wordt gedurende drie jaar het samenwerken tussen leraren en jeugdhulpverleners onderzocht en wordt nagegaan of en hoe de interventies op de scholen bijdragen aan de sociaal emotionele ontwikkeling en het welbevinden van leerlingen en aan de competenties van leraren. Daartoe worden jaarlijks vragenlijsten afgenomen bij leerlingen, leraren en jeugdhulpverleners, aangevuld met (groeps)interviews met leraren en jeugdhulpverleners die in het project samenwerken.

Jaarlijks wordt de COOL 5-18 vragenlijst afgenomen: de vragen over taakmotivatie, cognitief zelfvertrouwen/efficacy, welbevinden met leraren en welbevinden met klasgenoten. De lerarencompetenties worden gevolgd in de tijd door een zelfevaluatie instrument op basis van de pedagogische bekwaamheidseisen van leraren. Leraren en jeugdhulpverleners vullen jaarlijks de *Index voor Samenwerken tussen Onderwijs en Jeugdhulp* (ISJO) in. Deze vragenlijst geeft inzicht in vier aspecten van samenwerken. In aanvullende interviews met koppels van leraren en jeugdhulpverleners worden bevindingen uit het vragenlijstonderzoek geduid en wordt nagegaan hoe het samenwerken in de praktijk gaat (in de interventie, het samenwerken onderling en met externe hulpverleners) en welke succes- en belemmerende factoren een rol spelen.

DE STARTMETING

De vragenlijsten werden voorjaar 2019 ingevuld door 99 leraren, 55 jeugdhulpprofessionals en 1219 leerlingen (540 uit vo/mbo; 511 uit po en 168 uit

so/vso). In het najaar zijn op de acht deelnemende scholen interviewgesprekken gevoerd met 15 professionals: vier leraren en drie jeugdhulpverleners uit het po, drie mentoren en twee jeugdhulpverleners uit het vo/mbo, en twee leraren en een jeugdhulpverlener uit het so/vso.

Hieronder gaan we kort in op bevindingen uit het vragenlijstonderzoek (significante verschillen tussen de schooltypen) en focussen vooral op de duiding die professionals in de interviews geven aan welbevinden van leerlingen, competenties van leraren en samenwerken tussen leraren en hulpverleners.

RESULTATEN

Sociaal emotionele ontwikkeling en welbevinden van leerlingen

De gemiddelde scores van leerlingen op de COOL-vragenlijst zijn in lijn met de landelijke scores, ook wat betreft de verschillen tussen schooltypen. Leerlingen in het po rapporteren meer welbevinden met klasgenoten, welbevinden met leerkrachten, een groter cognitief zelfvertrouwen en een grotere taakmotivatie dan leerlingen uit het vo/mbo. Leerlingen in het speciaal onderwijs hebben hier de laagste scores.

In de interviews brengen alle professionals het welbevinden met klasgenoten in verband met groepssamenstelling, groepsgrootte en gedrag van leerlingen. In klassen met veel drukke leerlingen

hebben teruggetrokken leerlingen moeite om voor zichzelf op te komen, laat staan voor elkaar op te komen (po en vo). Er is niet veel ruimte voor stille kinderen (vo); studenten spreken medestudenten niet aan op gedrag omdat het hen weinig interesseert (mbo) of ze kunnen anderen niet aanspreken op hun gedrag omdat ze zelf niet zoveel kunnen met andere leerlingen (vo/vso).

Allen leggen een verband tussen welbevinden met klasgenoten en welbevinden met leraren. In het voortgezet onderwijs wordt gewezen op de (vaak strikte) taakopvatting van mentoren en hun beperkte tijd om aan het klasklimaat te werken. In het basis- en speciaal onderwijs zijn leraren gericht op de relatie met leerlingen, maar 'Als je veel drukke kinderen hebt zie je de teruggetrokken kinderen over het hoofd' (po). In het speciaal onderwijs komt daar de complexe problematiek van leerlingen bij. Als leraren grenzen moeten stellen aan gedrag, voelt dat voor leerlingen met hechtingsproblematiek snel als afwijzing. Alle geïnterviewden verwachten een positieve ontwikkeling bij leerlingen, zeker wanneer de interventie wordt ingezet als de groep zich nog moet vormen. Als je leerlingen dichter bij elkaar kunt brengen, zodat ze meer respect voor elkaar en elkaars gedrag kunnen krijgen en hiermee leren omgaan, en leerlingen ook makkelijker buiten de klas om hulp vragen, zal hun welbevinden toenemen. Mogelijk kun je dan ook leerlingen met gedragsproblemen 'binnenboord' houden.

Competenties van leraren

Leraren in het speciaal onderwijs scoren het hoogst op hoe belangrijk zij verschillende competenties voor henzelf vinden én in hun oordeel of het hen in de praktijk al lukt. Dit in tegenstelling tot hun collega's in het voortgezet onderwijs - die scoren op beide schalen het laagst. Op alle scholen zien we een groot verschil tussen gewenst competentieniveau en gerealiseerde competenties in de praktijk.

Uit de interviews komt naar voren dat het helpt als het team al bekend is met andere methoden voor sociaal-emotionele ontwikkeling of hierin geschoold is en dat doorwerking in de hele schoolloopbaan en transfer naar andere vakken van belang is om de competentie van (alle) leraren te bevorderen. Met name leraren in het po en mbo geven aan een professionaliseringsslag te verwachten door in de klas samen te werken met jeugdhulpverleners. In het

Foto: Annemarijn van der Woude

speciaal onderwijs is men al gewend aan samenwerken met externe hulpverleners, zeker bij leerlingen met specialistische zorgarrangementen, maar nog niet aan samenwerken in de klas. 'De klas is van de leerkracht en het is aan de hulpverlener om daar toegelaten te worden', aldus een jeugdhulpverlener.

Leraren in het speciaal onderwijs hebben een hoog aspiratieniveau, hetgeen lijkt samen te hangen met moeite om de eigen professionele rol in de klas los te laten. In het voortgezet onderwijs is men terughoudend over het effect van de interventie op leraarcompetenties, omdat tot nu toe weinig docenten meedoen aan de interventie en de andere docenten nog niet de weg weten te vinden naar de jeugdhulpverleners. De strikte taakopvatting van veel mentoren, het feit dat docenten elkaar gewoonlijk niet aanspreken op houding of taakopvatting, de handelingsonzekerheid inzake het bespreken van lastige thema's in de klas ('Als je het bespreekt wordt het groter') en de beperkte tijd die men heeft, worden hier als belemmerende factoren genoemd.

SAMENWERKEN TUSSEN LERAREN EN JEUGDHULPVERLENERS

Onderlinge afhankelijkheid

Leraren van basisscholen scoren hoger op onderlinge afhankelijkheid (elkaar nodig hebben om doelen en taken te bewerkstelligen) dan leraren in het voortgezet onderwijs. We vonden verder geen verschillen op de samenwerkingschalen, ook niet tussen hulpverleners. In de interviews geeft men aan dat de leerling en

diens ontwikkeling een gezamenlijke verantwoordelijkheid is: van de school als geheel, samen met het netwerk (en hulpverleners). Ieder heeft daarin zijn eigen rol. De 'lead' hoort bij de leraar, die immers de groep kent. Jeugdhulpverleners zijn geneigd om lastige onderwerpen te bespreken, terwijl leraren soms bang zijn om daarmee het probleem groter te maken ('Ik kom daar maar niet aan', aldus een mentor). Leraren vragen zich soms af of het voor leerlingen veilig genoeg is om over gevoelige onderwerpen te praten met een hulpverlener die zij niet goed kennen. Tegelijkertijd erkennen zij dat ze soms (te) betrokken zijn bij hun leerlingen. Hulpverleners kunnen hen dan helpen om te 'ontzorgen'. Allen zijn het erover eens dat er een 'klik' moet zijn, dat je elkaar moet kennen, het gevoel hebben samen

Samenwerken: vertrouwen hebben en je serieus genomen voelen.

naar een doel te werken, met een duidelijke taakverdeling en ruimte om van elkaar over te nemen zonder elkaar te veel te begrenzen. Voorwaarden voor samenwerken zijn: vertrouwen hebben, je serieus genomen voelen, erkenning krijgen, voelen dat er naar je geluisterd wordt en je vrij voelen om aan te geven dat iets je 'boven de pet gaat'.

In het begin van het samenwerken blijkt men nog onvoldoende te weten wat de ander precies doet en voor welke problemen deze kan komen te staan. Daardoor kan een mechanisme ontstaan waar men vooral naar elkaar wijst en minder kijkt naar het eigen aandeel. Wanneer leraren en jeugdhulpverleners elkaar leren kennen en elkaars handelen zien, worden zij zich meer bewust van de effecten van elkaars handelen. 'Je weet dan wanneer je bij elkaar terecht kunt en welke paden je moet bewandelen'. Daarnaast wordt opgemerkt dat de regie van het samenwerken eigenlijk meer bij de student zou moeten liggen (in het mbo) en/of bij de ouders (vooral in het po). Men zou ouders meer moeten meenemen in het proces en onderlinge contacten moeten bevorderen. Ook zouden leerlingen de externe hulpverleners beter moeten leren kennen, zodat ze zelf weten bij wie ze terecht kunnen en meer

zelf de regie kunnen nemen. Leerlingen die zien hoe leraar en hulpverlener samenwerken, zelf ontwikkelen en ook zelf kwetsbaar zijn, zullen voelen dat hulpvragen geen taboe is.

Flexibiliteit

Uit de interviews komt nog veel een klassieke casusgerichte rolverdeling naar voren, waarbij leraren vooral denken vanuit de groep en jeugdhulpverleners meer vanuit de inhoud. Wel wordt in alle gesprekken aangegeven dat als je daadwerkelijk samen in de klas samenwerkt, je makkelijker de taken leert verdelen en je rol loslaten. Als de jeugdhulpverlener aanwezig is in de klas, kan deze goed observeren en een ander inzicht bieden, zo blijkt vooral uit de interviews in de basisscholen waar de interventie al langer loopt. Men ervaart de inbreng en het andere perspectief van de jeugdhulpverlener als een toegevoegde waarde. 'Daar moet je wel echt voor openstaan. Je stelt jezelf kwetsbaar op. Je moet de controle loslaten en zien wat het brengt', aldus een leraar po. In het vso noemt men dat leraren sterk beïnvloed worden door hun rol om leerlingen klaar te stomen voor het examen. Zij leren door het project 'meer aandacht (te) hebben voor het emotionele en sociale stukje'.

Reflectie op het proces

In de basisscholen bespreken de koppels leraar en hulpverlener regelmatig de lessen. Op scholen waar de interventie in de voorfase is, overlegt men met leraren onderling en hulpverleners onderling. Roostertechnisch is het wel een uitdaging, zeker met veel parttimers, om regelmatig overleg tussen hulpverlener en leraar te hebben. Maar als er uren beschikbaar zijn, dan worden die ook benut en is men blij met wat dat oplevert. Leraren gaan dan dingen zelf in de groep oplossen. En als er echt iets

Foto: Annemarijn van der Woude

aan de hand is, overlegt men snel en serieus met elkaar om de juiste hulp te bieden.

KANSRIJKE INVULLING VAN PROFESSIONELE ROLLEN

In de beginfase van het project blijkt het een gebruikelijke werkwijze te zijn om samen te werken binnen de eigen organisatie en beroepsgroep en daarop te reflecteren. Deze vorm van samenwerken wordt in de theorie 'bonding' genoemd. 'Bridging', waarbij men samenwerkt over de grenzen van de eigen professie heen, is voor de meesten nog nieuw. We zien dat er nog vaak sprake is van 'typische leraar'- en 'typische hulpverlener' rolopvattingen, waarbij leraren in het speciaal onderwijs meer geneigd zijn tot een expert-rol en de expertise van anderen niet zomaar meenemen. Leraren, vooral in mbo en so, zijn van mening dat zij in de klas de regie zouden moeten hebben en houden. In po en vo worden jeugdhulpverleners nogal eens gezien als de

expert waarbij de leraar zichzelf ziet als toehoorder die vraagt hoe dingen werken of moeten. Naarmate het project vordert en er meer daadwerkelijk in de klas wordt samengewerkt, zullen meer voorbeelden van 'bridging' ontstaan, zowel met de andere professies als met ouders. Wanneer gezamenlijk nieuwe activiteiten worden gecreëerd zullen naar verwachting (professionele) rollen ook anders worden ingevuld.

DR. HÉLÈNE LEENDERS IS ASSOCIATE LECTOR DIVERSITEIT EN ORTHOPEDAGOGISCH HANDELEN BIJ FONTYS HOGESCHOOL PEDAGOGIEK. ZIJ IS VERANTWOORDELIJK VOOR DE EVALUATIELIJN VAN HET NRO PROJECT. E-MAIL: H.LEENDERS@FONTYS.NL.

DR. JACQUELINE VAN SWET STAAT MET HAAR BESCHRIJVING OP PAG. 7

Samenwerken aan een veilige hechting

Pieter Jansen & Mariette Haasen

Scholen voor speciaal onderwijs geven les aan leerlingen met ernstige emotionele en of gedragsproblemen. Deze leerlingen maken veel vaker dan gemiddeld gebruik van voorzieningen van de jeugdhulpverlening. Samenwerken met jeugdhulpverlening in het speciaal onderwijs lijkt vanzelfsprekend, zeker als instellingen in hetzelfde gebouw of op hetzelfde terrein gehuisvest zijn. Toch blijkt het lastiger dan gedacht om gezamenlijk interventies in de klas uit te voeren. In dit artikel lichten we toe hoe we hier verandering in proberen te brengen binnen het onderzoeksproject 'Jeugdhulpverlening in de school. Samen praten en vooral samen doen'.

Al jaren werken de Aloysius Stichting en Combinatie Jeugdzorg samen op verschillende locaties. Zo is er al vanaf 1957 zowel onderwijs als behandeling op het Widdonckterrein in Heibloem (L.). Ook in Eindhoven is er al een groot aantal jaren een verbintenis tussen beide organisaties.

OP WEG HELPEN NAAR EEN ZELFREDZAAM BESTAAN

Ons onderzoek vindt plaats op de drie speciaal onderwijs scholen van de Aloysius Stichting: de Rungraaf (SO) in Eindhoven, de Widdonckschool (SO) en de Ortoolaan (VSO) in Heibloem. Uitgangspunt van

deze scholen en hun partner in de jeugdhulpverlening is om gedegen samen te werken en kinderen en jongeren op weg te helpen naar een gezond en zelfredzaam bestaan.

Bij de start van het onderzoek is er een bijeenkomst gepland met leerkrachten en hulpverleners van de Aloysius Stichting en Combinatie Jeugdzorg om hun mening te vragen over hun samenwerking. Hieruit bleek dat er nog veel verbeterpunten zijn. De school en behandelgroep zijn nog onvoldoende op de hoogte van elkaars werkwijze en er wordt nog te weinig gezamenlijke verantwoordelijkheid ervaren. Ook is de bereikbaarheid van zowel leraren van school als behandelgroep niet altijd goed. Regelmatig is er nog onduidelijkheid over verwachtingen van elkaar en over de gestelde doelen voor een leerling. Dit wordt mede veroorzaakt doordat kinderen afwisselend op school of op de behandelgroep zijn. Er kan nog meer geïnvesteerd worden in afstemming en saamhorigheid en er mag nog minder uitgegaan worden van aannames.

HECHTINGSPROBLEMATIEK

Er is gezamenlijk besloten om de samenwerking binnen het project te richten op het bevorderen van hechting. Op de scholen en de behandelgroepen wordt een forse problematiek op dit vlak gezien. Voor leerlingen met hechtingsproblemen is het van belang dat ze zich veilig voelen. Voorspelbaarheid is daarin belangrijk en ook consequent gedrag naar het kind toe. Nabijheid van zowel de ouder als de professionele opvoeder speelt een essentiële rol. Het is de kunst om een halt toe te roepen aan ontwrichtend gedrag, maar het kind zelf niet af te wijzen: *'Je moet met dit gedrag stoppen, maar ik ben er wel voor je'*. Dit geldt ook voor kinderen die door hun problematiek juist in zichzelf keren.

Tot nu toe worden leerlingen met hechtingsproblemen zowel op school als in de groepen behandeld. Daarbij staat de relatievorming centraal. Relatievorming wordt in het onderwijs gezien als voorwaarde voor het leerproces. De leraar heeft naast zijn lesgevende rol ook een soort van therapeutische rol. Intuïtie en authenticiteit zijn van belang. Toch is het voor leraren niet altijd makkelijk om empathie te voelen en rustig te blijven als leerlingen escalerende gedragsproblemen vertonen. Leraren komen in een groep al snel voor dilemma's te staan als ze aan een enkele leerling meer aandacht willen besteden. De kans op onrust in de groep ligt op de loer.

VOORSPELBAARHEID EN BETROUWBAARHEID

Ons onderzoeksproject richt zich op het ontwerpen van een interventie om samen te werken aan het thema hechting in de klas. Onderzocht wordt welke factoren de samenwerking tussen leraren en jeugdprofessionals bevorderen en of deze bijdragen aan het vergroten van de competenties van leraren bij het begeleiden van leerlingen met (vermoedens van) hechtingsproblematiek. Daarnaast wordt onderzocht of en waarmee het welzijn van de leerlingen met hechtingsproblematiek en hun netwerk wordt bevorderd.

Samenwerken met jeugdhulpverlening in het speciaal onderwijs lijkt vanzelfsprekend

Leerlingen met een onveilige hechting hebben vaak onvoorspelbaarheid en onbetrouwbaarheid ervaren in hun leven. Ze hebben het zich eigen gemaakt om zelf controle te houden. In het gedrag zie je dit terugkomen als een sterke behoefte aan grip op de situatie en onmacht, frustratie en weerstand als ze de grip dreigen te verliezen. Daarom is het voor hen belangrijk dat hun stresslevel zo laag mogelijk kan blijven en hun welbevinden in de klas zo groot mogelijk wordt. Deze leerlingen hebben veel behoefte aan rust, duidelijkheid en autonomie. De beschikbaarheid van de leraar en de continuïteit van zijn of haar aanwezigheid is van belang.

OPBOUWEN VAN VERTROUWEN

Vanuit bovenstaande kennis en ervaring in het werken met de leerlingen hebben de leraren en jeugdhulpverleners ontwerpcriteria geformuleerd om een passende gezamenlijke interventie te ontwerpen. Het doel van de interventie is het opbouwen van vertrouwen, tussen leerlingen onderling en tussen de leerling en de volwassenen: de leraar en jeugdhulpverlener.

De ontwerpcriteria zijn:

- Hechting in de klas moet bevorderd worden, specifiek bij het omgaan met stress.
- Leerlingen leren omgaan met stress in rustige situaties, maar ook in stressvolle complexe schoolsituaties.

- De uitvoering kan passen in een reeks lessen van sociale vaardigheidstraining die al aangeboden wordt. Indien mogelijk kunnen ook deze lessen door leerkracht en jeugdhulpverlener samen worden verzorgd.
- De interventies passen in het rooster van de school binnen de verplichte lesuren per vak.
- De interventie wordt door de leraar en de jeugdhulpverlener samen uitgevoerd en het is wenselijk dat er overlegmomenten zijn, zowel in tweetallen als op schoolniveau.
- De mogelijkheden voor een digitale omgeving voor uitwisseling worden onderzocht.

Er zijn 7 lessen ontwikkeld die 'Bouwen aan vertrouwen' zijn genoemd. De duur van de lessen is 45 minuten. Ouders zijn van tevoren geïnformeerd over het project en de inzet van de jeugdhulpverlening in de klas. Zij worden bij de thema's van de lessen betrokken door middel van huiswerkopdrachten. Alle leerlingen krijgen een eigen map met daarin hun portfolio.

THERAPEUTISCHE LEERMOMENTEN

Na elke bijeenkomst worden de lessen systematisch geëvalueerd. Dit gebeurt in een nagesprek tussen de leraar en de jeugdhulpverlener op basis van een vragenlijst. De bevindingen tot nu toe zijn positief. De interventie die ontwikkeld is, lijkt nu al goed aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van de leerlingen. Sommige leerlingen, die een veilige hechting hebben doorgemaakt, laten in de lessen betrokken gedrag zien, maar voor andere leerlingen roepen de lessen spanning op. Dit uit zich bijvoorbeeld in externaliserend probleemgedrag. Je zou kunnen zeggen dat bepaalde oefeningen therapeutische leermomenten creëren. Door samen te werken in een groep, kunnen leerlingen, in tegenstelling tot een individuele behandelsetting, ook van het gedrag van anderen leren door te observeren hoe anderen zich in stressvolle situaties gedragen. Zij ervaren dat het erg helpend is om na externaliserend gedrag van een leerling, open te blijven staan voor samenwerking met die leerling. Hierdoor wordt de leerling weer opgenomen in de groep. Als dit moeilijk gaat, dan zorgen leraar en hulpverlener ervoor dat dit weer mogelijk is. Bij een interventie werd bijvoorbeeld duidelijk dat niemand naast een specifieke leerling wilde zitten, vanwege eerder externaliserend

gedrag. Er is toen een groepsgesprek gevoerd en achterhaald wat de reden was dat niemand naast de leerling wilde zitten. Vervolgens is besproken wat ervoor nodig zou zijn om wel samen te kunnen optrekken. Hier werden concreet afspraken over gemaakt en vervolgens was er direct een oefenmoment waarop een andere leerling aangaf te willen samen spelen. Dit gebeurde vervolgens op een fijne manier.

ELKAAR AANVULLEN EN VERSTERKEN

Door samen te werken als professionals, komt er steeds meer ruimte voor elkaars zienswijze. Hierdoor komt het samenwerken beter op gang. De interventie is nu zo opgezet dat de leraar en hulpverlener leidend zijn in de uitvoering. De jeugdhulpverlener voegt zich daarbij in de bestaande structuur van de klas. Het is in deze nog aftasten hoe leerkracht en hulpverlener elkaar zo goed mogelijk aan kunnen vullen en versterken. Meer samen spreken en vooral samen doen maakt het meer vertrouwd. Dit lijkt een kwestie van tijd, want een vertrouwensrelatie opbouwen is een kwestie van volhouden. Het blijven samenwerken met dezelfde partners is hier wel van belang. We denken dat het van en met elkaar delen en leren nog sterker tot ontwikkeling kan komen als er meer tijd genomen wordt voor gezamenlijke reflectie. Reflectie zou dan betrekking moeten hebben op het leerproces van de leerlingen in relatie tot de lessen, maar ook op het samenwerken op zich. Op deze manier zou de meerwaarde van het samenwerken nog beter benut kunnen worden.

MEER LEZEN?

- Coppens, L. & Gent van, B. (2017). Hoe begeleid je een getraumatiseerd kind? *LBBO Beter Begeleiden*, maart pag. 12-16
- Smith, L.B. (2013). *Oil & Water*. Huizen: Pica.
- Wiesman, A. (2019). "Als leerkracht kun je absoluut het verschil maken" Interview met Anton Horeweg. *Augeo Magazine*, 16(4).

PIETER JANSEN **MEET IS WERKZAAM BIJ COMBINATIE JEUGDZORG IN EINDHOVEN. SPECIALISTISCH AMBULANT BEGELEIDER IN ZORG EN ONDERWIJS EN COÖRDINATOR ONDERZOEKSTRAJECT NRO SAMENWERKEN AAN HECHTING**

DRS. MARIETTE HAASEN **STAAT MET HAAR BESCHRIJVING OP PAG. 14**

Is elk kind jou óók een zorg?

Na zes jaar Passend onderwijs blijft er nog veel te wensen over. In aanloop naar de invoering op 1 augustus 2014, presenteerde CNV Onderwijs, via de Stuurgroep Passend onderwijs het zogenaamde 7-puntenplan, dat niet lang geleden uitmondde in het 10-puntenplan ('Passend onderwijs moet en kan beter').

Inclusie betekent voor CNV Onderwijs: zoveel mogelijk kinderen samen, vlakbij huis, naar school. Met voldoende kennis en vaardigheden van de leraar, ondersteuning vanuit de zorgsector en voldoende middelen moeten er slagen gemaakt worden. Op die manier wordt dan volop gewerkt aan meer vertrouwen, meer ondersteuning en meer geld, de basisvoorwaarden om de stap naar inclusie te kunnen zetten. Dit zijn de 10 punten:

- ✓ **De leraar heeft de volledige regie.** De onderwijsprofessional weet zelf wanneer er specifieke hulp noodzakelijk is.
- ✓ **Meer handen in de klas.** De ondersteuningsbehoefte van leerlingen neemt toe. Dat vraagt om ondersteuners als onderwijsassistenten, co-teachers, vakleerkrachten, ambulante begeleider... .
- ✓ **Speciale onderwijszorg blijft noodzakelijk.** Zoveel mogelijk schoolnabij, zodat onderwijsprofessionals en instanties samen kunnen werken.
- ✓ **De leraar is de professional:** betrek de leraar en het team bij het SchoolOndersteuningsProfiel). Verdeel de werklast op basis van goede afspraken.
- ✓ **Administratie afslanken** - eenvoudig, simpel en doeltreffend.
- ✓ **Professionalisering voor iedereen.** Passend onderwijs vraagt om bekwame leerkrachten en medewerkers.
- ✓ **Duidelijkheid over toepassing van de regels.** Wat mag wel en wat mag niet?

- ✓ **Minder verplichtingen van inspectie en werkgevers.** Geen afrekencultuur over onderwijsrendement en onnodige administratieve verplichtingen van werkgevers.
- ✓ **Betere inzet van de samenwerkingsverbanden:** stimuleer de besluitvorming en stroomlijn de werkwijze.
- ✓ **Aparte ruimtes in de school** om met kleine groepen en individuele leerlingen te werken.

Kinderen zitten niet de hele dag op school. Ze nemen ook deel aan buurtactiviteiten, sportclubs.... Jeugdhulpverleners en andere instanties kunnen met hun kennis en ervaring een bijdrage leveren aan het welbevinden van het kind op school. Vooral op plaatsen waar de omstandigheden voor een kind kwetsbaar zijn. Goede samenwerking in en om de school is van groot belang. Passend onderwijs wordt dan ook de zorg voor een passende leefomgeving voor elk kind. Samen op weg naar een inclusieve samenleving. (zie ook Zorg Primair nr. 5. Themanummer Inclusiever onderwijs).

Themagroep Passend onderwijs
Han Kooreman

Professionals van vandaag en morgen: samen sterker!

Karin Diemel & Anja van Zon

'It takes a village to raise a child' is een oud Afrikaans gezegde, dat vandaag de dag nog altijd even actueel is. Het legt de vinger op hoe belangrijk het is om als betrokkenen het opvoeden van kinderen met elkaar te delen en daarover in gesprek te gaan. Binnen de huidige ontwikkelingen van passend onderwijs en binnen de jeugdwet wordt dit ook verwacht van leraren en jeugdhulpverleners.

Scholen spelen samen met ouders en jeugdhulpverleners bij de gedragsontwikkeling van leerlingen een belangrijke rol. Een meerderheid van de leraren geeft aan het niet gemakkelijk te vinden om in de klas gedragsproblemen van leerlingen te voorkomen. Aan de jeugdhulpverlening worden echter weinig vragen gesteld die gericht zijn op preventie van probleemgedrag en het ontwikkelen van sociaal emotionele competenties in de klas, terwijl zij zeker een partner met expertise zijn op dit gebied.

Om gebruik te maken van elkaars expertise moeten de professionals uit onderwijs en jeugdhulp interdisciplinair willen en ook kunnen samenwerken. Dit vraagt dat zij bereid en vaardig zijn om als het ware over de grenzen van het eigen beroep heen te stappen. In dit artikel gaan we op hoe het interdisciplinair samenwerken bijdraagt aan de ontwikkeling van professionals.

SAMEN WERKEN EN SAMENWERKEN

Voor een leraar is samenwerken met andere leraren en ouders soms al ingewikkeld, omdat ieder vanuit zijn opvattingen en betrokkenheid een eigen perspectief heeft. Samenwerken met professionals uit andere vakgebieden, zoals jeugdhulpverleners, is dat des te meer. Het is ingewikkeld omdat iedere professional in zijn vakgebied een eigen professionele cultuur en werkwijze heeft, die niet altijd op een ander vakgebied aansluit. Als professionals met elkaar samenwerken vanuit kennis over hun eigen vakgebied of discipline, dan spreek je van multidisciplinair samenwerken. Bij de opvoeding van

kinderen is het van belang dat samenwerkende professionals niet alleen kennis en expertise hebben van hun eigen vakgebied, maar ook enige basiskennis over dat van elkaar, om bijvoorbeeld te begrijpen waarom bepaalde keuzes gemaakt worden. Bij deze manier van samenwerken wordt er gesproken van interdisciplinaire samenwerking. Het geeft leraren en hulpverleners de mogelijkheid om grensverleggend te handelen, ook wel genoemd 'boundary crossing' (Akkerman & Bakker, 2011). Bij deze samenwerking bestaat er een gezamenlijk doel en wordt gebruik gemaakt van een gemeenschappelijke aanpak en taal. Ieders kwaliteiten en perspectieven zijn waardevol en kunnen elkaar aanvullen. Het kan betekenen dat een professional een stukje eigen autonomie of status inlevert, om een ander ruimte te geven. De kwaliteit van dit samenwerken blijkt, naast het gezamenlijke doel, afhankelijk van nog een aantal werkingsmechanismen, of succesfactoren: onderlinge afhankelijkheid, nieuwe activiteiten, flexibiliteit van de partners en bereidheid tot reflecteren (Bronstein, 2003).

1. Gezamenlijk eigenaarschap van doelen:

gedeelde verantwoordelijkheid voor het gehele proces om de doelen te bereiken.

2. Onderlinge afhankelijkheid:

je hebt het samenwerken nodig om je doelen en taken te bewerkstelligen.

3. Nieuw gecreëerde activiteiten:

je gaat samen iets doen, je komt tot nieuwe activiteiten, programma's of aanpak die een appel doen op ieders expertise.

4. Flexibiliteit :

je bent bereid compromissen te sluiten om te komen tot samenwerken.

5. Reflectie over het proces:

het samenwerken is onderwerp van gesprek om de relatie en effectiviteit te versterken.

De hedendaagse praktijk van opvoeding en onderwijs vraagt om professionals die over de grenzen van hun professie kunnen en willen stappen. Leraren en jeugdhulpverleners die (nog) niet interdisciplinair met elkaar samenwerken in de klas moeten zich bewust worden van elkaars culturen en de gebruikte taal binnen de diverse werkvelden. In het NRO-project, dat onderwerp is in dit themanummer, werken professionals uit het onderwijs en de jeugdhulpverlening al lerend interdisciplinair samen aan de preventie van gedragsproblemen en het ontwikkelen van sociaal-emotionele competenties. Om deze reden gaan we wat verder in op hoe de trajecten bijdragen aan bovenstaande succesfactoren voor interdisciplinair samenwerken.

SAMENWERKEN IN HET NRO-PROJECT

Zoals eerder in dit themanummer naar voren komt, zijn de huidige deelprojecten in het gehele project in verschillende stadia van ontwikkeling. In het deelproject binnen het basisonderwijs hebben leraren en hulpverleners al enige jaren daadwerkelijk met elkaar gewerkt in de klas, terwijl de andere projecten binnen (V)SO en het VO/MBO nog in het beginstadium van samenwerken zijn. In deze beginfase zijn leraren en hulpverleners gevraagd naar hun ervaringen met samenwerken. Wat leren de deelprojecten ons in deze eerste fase? In hoeverre kan bewustzijn van succesfactoren van interdisciplinair samenwerken, bijdragen aan beter samenwerken?

1. Gezamenlijk eigenaarschap van doelen: gedeelde verantwoordelijkheid voor het gehele proces om de doelen te bereiken

In de deelprojecten worden er gezamenlijke doelen voor uitvoering gesteld. Zo is bijvoorbeeld met elkaar afgesproken wie het voortouw neemt in de uitvoering. Dit lijkt voor de deelnemers helderheid te verschaffen, maar roept ook een vraag op. Als de leraar en de hulpverlener zich gezamenlijk verantwoordelijk moeten voelen voor het proces in een project, hoe verdelen ze dit dan gelijkwaardig binnen een project? Wat zegt dit over de rolopvatting van een professional? Moet iemand de leiding hebben of heb je die samen, ieder vanuit een perspectief? Dat de leraar de leerlingen en de routines in de klas kent lijkt een reden om het voortouw te nemen. Daartegenover kan juist een hulpverlener een fris inzicht geven in een klascultuur en om deze reden het initiatief nemen. Beide partijen kunnen elkaar dus aanvullen en verrijken in leiding nemen. Dit is iets wat niet automatisch gebeurt in samenwerkingsprocessen in het onderwijs. Ruimte geven aan elkaars expertise kan een gevoel geven van autonomie- of statusverlies, terwijl gezamenlijke verantwoordelijkheid ook een sterker gevoel kan geven van er samen voor staan. Dit vraagt wel in gesprek gaan met elkaar over deze gevoeligheden en vertrouwen krijgen van elkaar. Een hulpverlener oppert: 'een open relatie, respect, waardering, vertrouwen in en naar elkaar toe dat telt; je zit namelijk op dezelfde weg'.

2. Onderlinge afhankelijkheid: je hebt het samenwerken nodig om je doelen en taken te bewerkstelligen

Als leraren en hulpverleners samen achter een gekozen opvoedingsdoel staan, draagt dit bij aan het gevoel elkaar daarbij nodig hebben. Een leraar uit het project zegt hierover: 'Waar we met het team heel erg in investeren is dat het niet alleen maar jouw kind is uit jouw klas en dus jouw probleem, maar van ons allemaal, dat je de ontwikkeling als school draagt samen met hulpverleners of netwerken daar dan bij'. Zo wordt werken aan weerbaarheid in het basisonderwijs door leraren en hulpverleners erkend als een thema dat bijdraagt aan de preventie van sociaal-emotionele problemen binnen school en aan het voorkomen van herstelgerichte hulp. Het thema respect dat tot stand kwam in deelproject binnen het VO/MBO wordt door leraren en hulpverleners erkend als een belangrijk thema voor de begeleiding van jongvolwassenen in school en daarbuiten. In sommige deelprojecten zijn de interventies vervolgens al samenwerkend ontwikkeld, in andere projecten door een ontwikkelgroep. Vooral het samen verder interventies ontwikkelen draagt bij aan bovenstaand gevoel van 'we hebben elkaar nodig', een gevoel dat ook minder wordt geuit in de groepen die niet zelf ontwikkelen.

3. Nieuw-gecreëerde activiteiten: je gaat samen iets doen, je komt tot nieuwe activiteiten, programma's of aanpak die een appel doen op ieders expertise

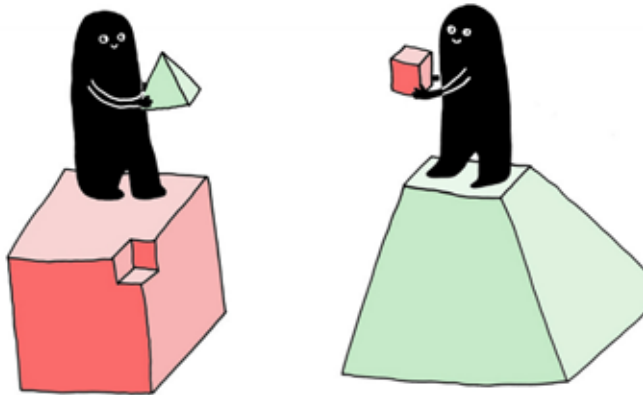
Bij de activiteiten die leraren en hulpverleners ontwikkelen is het steeds de vraag in welk opzicht (of onderdeel) doet deze activiteit een appel op expertise in het samenwerken. Kennis van ieders expertise kan ook het element verruimen van wie bijvoorbeeld de leiding kan nemen. In het project wordt het belang van ieders expertise duidelijk in de praktijken waar het samenwerken in klas reeds vorm heeft gekregen. Zo worden activiteiten die hulpverleners inzetten in het basisonderwijs door leerkrachten als waardevol gezien om sociaal-emotioneel leren verder uit te bouwen op andere momenten in de klas. Hulpverleners zien juist het doorontwikkelen van hun activiteiten in meerdere lessituaties als waardevol.

4. Flexibiliteit: je bent bereid om compromissen te sluiten om te komen tot samenwerken

Flexibiliteit vraagt om te erkennen dat ieder project van samenwerken een gezamenlijk leerproces is dat

tijd en bijstellen vraagt. Daarbij vraagt *productieve* compromissen sluiten om organisatorische bereidheid: hoeveel ruimte en tijd wil je maken om samenwerken met anderen vorm te geven? Dit vraagt inzet van de professional zelf en misschien ook facilitering vanuit de organisatie. In dit project is het gefaciliteerd, maar in andere projecten van samenwerken blijft het vaak achterwege.

Flexibiliteit omvat ook het sluiten van *professionele* compromissen. Dit betekent loskomen van het eigen perspectief en je professionele rolopvatting en ruimte creëren voor het perspectief en de rolopvatting van de ander. Daarmee worden grenzen verlegd en ontstaat nieuwe gezamenlijke expertise, wat bijdraagt aan versterking van professionaliteit. In de verschillende deelprojecten wordt zichtbaar dat professionals vooral bij het voorbereiden en ontwerpen van de

projecten vasthouden aan hun traditionele professionele rolopvatting van leraar of hulpverlener. Wanneer het samenwerken daadwerkelijk plaatsvindt, zoals in het basisonderwijs, dan groeit de flexibiliteit, bijvoorbeeld bij een rolwisseling waarbij een leerkracht observeert en de hulpverlener de activiteit leidt.

5. Reflectie over het proces: het samenwerken zelf is onderwerp van gesprek om de relatie en effectiviteit te versterken

Bij de verschillende deelprojecten spreken leraren en hulpverleners in de voorbereidende fase over de thema's, de ontwerpen, de interventies en de

voortgang. Ook op de scholen waar de samenwerking in de klas al plaatsvindt, wordt teruggeblikt, bijvoorbeeld op hoe kunnen we leerlingen ondersteunen en hoe verloopt het project. Samenwerkingsprojecten worden vaker vooral inhoudelijk geëvalueerd. Veel minder wordt er op het proces van samenwerken gereflecteerd. Dit laatste vraagt dat leraren en hulpverleners zich buigen over de vraag hoe ze zaken aanpakken met elkaar, hoe ze al of niet op elkaar aansluiten en of ze nog dezelfde doelen nastreven, elkaar kunnen aanvullen en wat ze van de ander leren. Het zijn aandachtspunten om interdisciplinair

De hedendaagse praktijk van opvoeding en onderwijs vraagt om professionals die over de grenzen van hun professie kunnen en willen stappen.

samenwerken te ontwikkelen en te versterken. Een leerkracht zegt hierover: 'Ik hoop dat een stukje reflectie nog wat meer van de grond gaat komen, nog meer van: hoe ga ik om met samenwerking, met degene waar ik samen mee moet werken?'

DISCUSSIE

In deze fase van het NRO project komt naar voren dat samenwerken zich al doende ontwikkelt. Vooral het daadwerkelijk met elkaar samenwerken en daarin ervaring opdoen leidt tot meer inzicht en begrip van professionals in elkaars vakgebieden en tot meer grensverleggend denken. Ook blijven er in de processen soms succesfactoren onderbelicht of worden kansen voor grensverleggend samenwerken gemist. Zo gaat dat vaak bij samenwerken. Het lijkt daarom zinvol om vanaf de start en tijdens het proces van samenwerken met elkaar terugkomend in dialoog te gaan over wat de deelnemende professionals verwachten van zichzelf en van de ander in de samenwerking en hoe zich dit ontwikkelt. Daarbij kunnen de vijf werkingsmechanismen van Bronstein als leidraad dienen met vragen zoals:

1. Welk gezamenlijk doel hebben we met elkaar in dit project en hoe geven we invulling aan onze rollen en verantwoordelijkheden in dit project?
2. Waarom hebben we elkaar nodig en wat is de meerwaarde van ieders expertise voor het project?
3. Hoe geven we betekenis aan ieders expertise in de interventies?
4. a. Hoe realiseren we een haalbare organisatie? Wat kunnen en willen we investeren?
b. Hoe zien we onze professionele rol? Hoe flexibel zijn we in taak- en rolopvattingen?
5. a. Hoe verloopt het project. Hoe ontwikkelt de interventie, vordert het doel?
b. Hoe kijken we terug op ieders aandeel en hoe groeien we in wederzijds begrip en samenwerken?

Samenwerken krijgt al doende vorm, verrijkt door ervaring en wordt versterkt door bewustzijn over werkingsmechanismen in samenwerken. Daarvoor is dialoog nodig over samenwerken zelf. Voor professionalisering in de praktijk en voor educatieve en sociale opleidingen lijkt het van belang om activiteiten te ontwikkelen waarbij professionals en studenten van educatieve en sociale vakgebieden en werkvelden de mogelijkheid krijgen om ervaring op te doen in interdisciplinair samenwerken, en daarover in dialoog te gaan. Zo kunnen professionals zich toekomstbestendig ontwikkelen in samen grensverleggend handelen voor vandaag en morgen.

BRONNEN:

- Bronstein, L.R. (2003). A model for interdisciplinary collaboration. *Social Work*, 48 (3), pag. 297-306.
- Akkerman S.F. & Bakker, A. (2011). Boundary crossing and boundary objects, *Review of Educational Research*, 81 (2), pag 132-169.

DR. KARIN DIEMEL WERKT ALS DOCENT EN ONDERZOEKER AAN DE MASTER EDUCATIONAL NEEDS VAN FONTYS HOGESCHOLEN. ALS ONDERZOEKER IS ZIJ OOK BETROKKEN BIJ HET PROJECT ONDERWIJS & JEUGDHULP.

DRS. ANJA VAN ZON IS ORTHOPEDA-GOOG EN WERKT ALS HOGESCHOOL-DOCENT BIJ DE MASTEROPLEIDING EDUCATIONAL NEEDS VAN FONTYS OSO. ZE IS MEDE-ONDERZOEKER IN HET NRO-PROJECT JEUGDHULP-VERLENING IN DE SCHOOL.

Het Jongeren Service Punt gaat de klas in

Rian Alders & Mariette Haasen

Een Jongeren Service Punt (JSP) is een plek waar jongeren terecht kunnen met al hun vragen op het gebied van stage, werk, school en wonen, maar ook over thema's als geld, gezondheid, drugs, relaties, seksualiteit, vrije tijd, religie en zingeving. In een JSP staat een team van ervaren jeugdhulpverleners klaar om jongeren te helpen. Dit team onderhoudt korte lijnen met organisaties, professionals en vrijwilligers.

In het JSP in Venray werken meerdere jeugdhulpverleners samen in het bieden van hulp. Hierbij kun je denken aan een gezinscoach, een preventiemedewerker verslaving, een jongerenwerker, een budgetcoach en een mantelzorgondersteuner. Doordat dit JSP gerealiseerd is binnen scholen voor voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs werd al snel duidelijk dat er een grote behoefte was om ook het samenwerken tussen het onderwijs en de jeugdhulp te optimaliseren, om op die manier van elkaars expertise te kunnen profiteren. In dit artikel lees je hoe dit in Venray is verlopen.

SAMEN VERSTERKEN VAN RESPECTVOL GEDRAG

Het Jongeren Service Punt is overtuigd van de kracht van een netwerk van professionals en jongeren om vraagstukken en/of problemen in een vroeg stadium op te pakken. Op deze manier kan voorkomen worden dat problemen uitgroeien tot complexe problemen. Hiervoor is het nodig om tijdig de juiste expertise te betrekken en snel en eenvoudig vroegtijdige interventies in te zetten. Het JSP maakt specialistische hulpverlening laagdrempelig toegankelijk. Het kan gezien worden als de toegangspoort voor preventieve interventies op het gebied van hulp, ontwikkeling en zelfontplooiing. Sinds schooljaar 2018-2019 is het JSP geopend op twee onderwijslocaties in Venray: ROC Gilde en het Raayland College een school voor voortgezet onderwijs. Per locatie is het JSP twee maal per week 2,5 tot 5 uur per week geopend. Tijdens

deze tijden zijn twee of drie leden van het JSP-team aanwezig. Buiten deze openingstijden is het voor leerlingen en docenten mogelijk om telefonisch of via een emailadres contact te zoeken.

Naast het verder ontwikkelen van het JSP als voorziening in de school, wilden de JSP-medewerkers ook de klas in. Zij willen meer samenwerken met de docenten om het onderwijs in de basis te leren kennen. Binnen het project 'Jeugdhulpverlening in de school. Samen praten en vooral samen doen' is het proces van samenwerken onderzoeksmatig aangepakt. Uit een inventarisatie van problemen die op school ervaren worden, blijkt dat er zowel onder docenten als leerlingen wordt aangegeven dat

Het Jongeren Service Punt
Bekijk wat het JSP voor jou kan betekenen!

Het team van JSP is weer alle dagen op kantoor. We ontvangen je graag!

Wil je hulp bij het schrijven van een motivatiebrief? Het checken of maken van een cv? Het maken van een studieboek of het in andere vragen? Kom langs!

Je wordt niet alleen afgeleid, maar ook ondersteund. Samen met je leerkracht en/of andere leerkrachten in de klas. Het JSP staat voor je klaar op school en in de klas. Het JSP staat voor je klaar op school en in de klas.

Je bent ook bereikbaar via telefoon. Dit kan ook via de website.

E-mail: info@josp.nl
Telefoon: 0777 82 21 | Venray 06 - 51 94 31 89 | Jij 06 - 51 94 47 48

www.venray.nl/josp

Jongeren	Scholen	Werkgevers	Professionals
Het JSP helpt jongeren tussen de 15 en 27 jaar op weg naar werk, stage, wonen of een opleiding. Ook kunnen wij in helpen met andere vragen. In het JSP staat een toegankelijke en professionele hulpverlening voor je klaar. Het JSP staat voor je klaar op school en in de klas.	Het JSP geeft leerlingen ondersteuning en begeleiding bij het schrijven van de motivatiebrief of het in andere vragen. Het JSP staat voor je klaar op school en in de klas.	Het JSP helpt jongeren tussen de 15 en 27 jaar op weg naar werk, stage, wonen of een opleiding. Ook kunnen wij in helpen met andere vragen. In het JSP staat een toegankelijke en professionele hulpverlening voor je klaar. Het JSP staat voor je klaar op school en in de klas.	Het JSP werkt samen met verschillende andere professionals om je te ondersteunen bij het schrijven van de motivatiebrief of het in andere vragen. Het JSP staat voor je klaar op school en in de klas.
Waar informatie	Waar informatie	Waar informatie	Waar informatie

respectvol omgaan met elkaar en veiligheid binnen en buiten de klas terugkomende thema's zijn. Ook aan de medewerkers van het JSP worden op beide locaties regelmatig vragen gesteld rondom het thema respect. Een docent vertelt dat hij het soms moeilijk vindt om

Respectvol omgaan met elkaar en veiligheid binnen en buiten de klas blijken terugkomende thema's te zijn

leerlingen aan te spreken op hun gedrag, omdat hij bang is voor de verbaal agressieve reactie van zijn leerlingen. Een zorgcoördinator geeft aan dat er een gevoel van onveiligheid is in sommige klassen waar het JSP mogelijk groepsgericht iets in kan betekenen.

DE INTERVENTIE

Tijdens persoonlijke gesprekken met drie docenten van het ROC Gilde en tijdens een bijeenkomst met een zeven mentoren van het Raaylandcollege worden de volgende vragen geïnventariseerd:

- Hoe kun je als docent ingrijpen in een proces wanneer leerlingen en docenten zich onveilig voelen in de klas?
- Op welke manier kunnen we beter preventief werken?
- Op welke manier kan er tijdens de mentorles/ trajectbegeleiding door docenten en hulpverleners worden samengewerkt?
- Hoe kunnen we leerlingen/studenten betrekken in dit proces?

In gezamenlijkheid en vanuit de diversiteit in expertise wordt besloten dat de mentorlessen op het voortgezet onderwijs en de lessen trajectbegeleiding op het MBO geschikt zijn om het thema 'Respect' vorm te geven. Dit gebeurt in een samenwerking tussen jeugdhulpverleners en docenten. Op beide onderwijslocaties geven docenten onafhankelijk van elkaar aan dat het ontwerpen en implementeren van een aanvullende lessenreeks geschikt zou kunnen zijn. Docenten vanuit het voortgezet onderwijs geven aan dat mentorlessen nu vaak worden geschrapt,

omdat er geen duidelijke invulling is. Ook leerlingen stellen regelmatig de vraag aan docenten; "Gaat de mentorles door of hebben we vrij?"

Vanuit de MBO-opleiding is de behoefte uitgesproken om in deze lessenreeks tevens een koppeling naar de beroepspraktijk van de student te maken. Een docent geeft bijvoorbeeld aan: "Onze studenten worden opgeleid om werkzaam te zijn in het sociale domein. Het zou een meerwaarde zijn om vanuit de lessenreeks 'Respect' ook een koppeling te maken naar hun beroepspraktijk. Bijvoorbeeld welke vaardigheden rondom het thema *respect* heb je nodig in je beroepspraktijk". Tijdens diverse bijeenkomsten op zowel het Raaylandcollege als het Gilde geven zowel docenten als hulpverleners de voorkeur aan om, voor de ontwikkeling van de lessenreeks, enige mate van flexibiliteit te hanteren. Hiermee wordt bedoeld dat, de rode draad voor iedereen gelijk is, maar dat de docent en de hulpverlener enige mate van vrijheid hebben in het invullen van de bijeenkomsten per klas en school. Hiermee kan men inspelen op de behoefte en dynamiek van het onderwijs.

LESSENREEKS RESPECTVOL GEDRAG

De lessenreeks wordt zorgvuldig ontworpen met de volgende ontwerpcriteria:

- De lessenreeks dient 'op maat' te zijn voor de doelgroep.
- Tussen de acht en twaalf sessies zijn nodig, waarbij meerdere korte bijeenkomsten vaak meer effect hebben dan enkele lange sessies.
- Een herhaling van (een deel van) de lessen is belangrijk om de kennis en vaardigheden actueel te houden.
- Het gebruik van verbale, mentale en fysieke methodieken en technieken wordt gecombineerd, zoals rollenspel, fysieke oefeningen, video, theater en oefenen met gedrag.
- Betrokkenheid van belangrijke anderen, zoals opvoeders, begeleiders is essentieel.
- De lessen 'Respect' dienen deel uit te maken van het schoolcurriculum en de afspraken die eruit voortkomen tot het beleid en de dagelijkse omgang in de school.

Er is voor gekozen om een lessenreeks van 7 lessen te ontwikkelen over respectvol Gedrag. De inhoud is gebaseerd op een eerdere literatuurstudie van de

onderzoekers. De medewerker van het JSP bereiden de lessen gezamenlijk met de docenten voor en voeren deze ook samen uit. Na elke les wordt er gedegen geëvalueerd. Hiervoor is gebruik gemaakt van een vragenlijst voor de leerlingen en daarna een groepsdiscussie met de leerlingen. Met alle deelnemende docenten en medewerkers van het JSP is er een evaluatie geweest in de vorm van een focusgroepinterview.

Helaas is er door de uitbraak van het coronavirus in maart, beperkt uitgevoerd. Maar zodra de scholen weer open gaan, zal de interventie worden afgemaakt in alle klassen die meededen aan het onderzoek. Uit de eerste resultaten van het onderzoek komt al wel naar voren dat er verschillen zijn in de wijze van samenwerken op de twee scholen. In het MBO bleek het uitvoeren van de lessen en het samenwerken tussen leraren en jeugdhulpverleners iets gemakkelijker organiseerbaar. Voor de jeugdhulpverleners heeft het tijd nodig om in te voegen in het onderwijs. In de lessen signaleren de jeugdhulpverleners de problemen die de leraren ervaren. Ook zij zien situaties waarin er niet-respectvol gedrag in de klas is. Jeugdhulpverleners geven feedback op de aanpak die leraren hanteren. Zo zouden zij zelf de leerlingen meer aanspreken of grenzen stellen als er niet respectvol gedrag in de klas zichtbaar is. Uitwisseling over deze bevindingen leidt tot verdiepende dialoog over opvoeden, grenzen stellen en het hanteren van gedrag. Ondanks dat de interventies niet konden worden afgerond door de coronacrisis, kunnen we concluderen dat er een verkenning is geweest tussen de professionals waarin de perspectieven op het gedrag van de leerlingen in dialoog is besproken. Deze uitwisselingen leidt tot aanpassingen op de lessenreeks maar ook tot professionalisering van de betrokkenen.

RIAN ALDERS MED IS WERKZAAM BINNEN BOEI-LIMBURG (WWW.BOEI-LIMBURG.NL). ZE IS PROJECTLEIDER VAN HET JONGEREN SERVICE PUNT BINNEN DE SCHOLEN RAAYLAND COLLEGE EN GILDE OPLEIDINGEN TE VENRAY EN COÖRDINEERT HET NRO PROJECT BINNEN DEZE SCHOLEN.
RIAN.ALDERS@BOEI-LIMBURG.NL

DRS MARIETTE HAASEN STAAT MET HAAR BESCHRIJVING OP PAG. 14

Recensies van studieboeken. Samengesteld door Thieu Dollevoet

Onderwijs en jeugdhulp. *Kleur bekennen in samenwerken.*

Anja Verwoerd. Uitgeverij Acco, Leuven. 2020. 148p. Prijs: 26 euro.

De focus van dit boek ligt op het hoe en waarom van interprofessioneel samenwerken. De onderbouwing van het boek komt uit wetenschappelijke artikelen en boeken, beleidsrapporten en resultaten van (kleinschalig) onderzoek en de opgebouwde praktijkkennis van de auteur. De samenwerking tussen beide domeinen verloopt vaak moeizaam vanwege het verschil in context, perspectief en visie (hoofdstuk één). In hoofdstuk twee 'Interprofessioneel samenwerken: mogelijkheden en belemmeringen' komen vier samenwerkingsmodellen (schotten-, keten-, netwerk- en integrale model) aan de orde. De belemmeringen zitten met name in motivatie (tijd, competentie, moeite waard en leer ik ervan) en professionaliteit (individualisme, institutionalisme, spraakverwarring en cultuurbotsing). De voorwaarden voor samenwerking zijn: gedeeld gevoel van urgentie, overeenstemming over doelen en verantwoordelijkheden én een gedeelde visie. In hoofdstuk vier 'Interprofessioneel samenwerken. Leren en reflecteren' gaat het over het leren van elkaar. Hierin spelen intuïtief, theoretisch en reflectief denken een grote rol. In hoofdstuk vijf 'Evalueren en borgen. Van resultaten

jeugdhulp' wordt de pdca-cyclus uitgerold inzake de werkrelatie en de navigatie van de samenwerking. Hoofdstuk zes 'Interprofessioneel samenwerken: ruimte creëren in routines' heeft betrekking op de organisatie, de werkpraktijk en deze durven delen. Hoofdstuk zeven 'Overzicht handreikingen: interprofessioneel samenwerken' verwijst naar zes thema's die vervolgens uitgewerkt worden. Tenslotte wordt in hoofdstuk acht aandacht besteed aan 'handreikingen in de praktijk' aan de hand van vier thema's (eigenaarschap onbekend, langs elkaar heen werken, het plaatje niet compleet en nabijheid geen garantie) vergezeld van praktijkvoorbeelden. Het betreft een (zeer) leeswaardig en informatief boekwerk, dat veel relevante aspecten in de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulpverlening helder in kaart brengt en zo professionals een 'spiegel' voorhoudt. Het boek reikt concrete handvatten aan om de samenwerking stap voor stap op te pakken. Het vraagt de nodige tijd. Aanbevolen.

Worstelen met geboeide handen. *Hoe de gemeente greep zoekt op de jeugdzorg.*

Peter Verschuren. Uitgeverij Passage, Groningen. 2020. 150p. Prijs: 17,90 euro.

PETER VERSCHUREN WORSTELN MET GEOEIDE HANDEN

Hoe de gemeente greep zoekt op de jeugdzorg

In 2015 werd de jeugdzorg door het Rijk 'overgeheveld' naar de gemeenten. Zij zouden de noodzakelijke ondersteuning dichtbij de gezinnen gaan organiseren en daardoor de uitgaven kunnen beperken. Het pakte anders uit. De auteur, wethouder jeugd/sociaal domein in de gemeente Midden-Groningen heeft via interviews met veel betrokkenen (ouders, jongeren, scholen, huisartsen, jeugdwerkers, beleidsmedewerkers, jongerenwerkers etc.) gepoogd te laten zien hoe vanuit 2019/2020 teruggekeken wordt op het hele proces vanaf 2015. Deze gemeente (Hoogezand/Sappemeer, Menterwolde en Slochteren), samengevoegd in

2018, wordt gekenmerkt door: een relatief hoog aantal bijstand-ontvangers, een laag opleidingsniveau en hoog zorggebruik in een uitgestrekt plattelandsgedebied met veel kleine kernen. Het is op zich heel bijzonder dat een wethouder jeugdzorg/sociaal domein zo'n actie onderneemt en hierover rapporteert. Het boek laat zich vlot lezen en biedt een gedifferentieerd beeld van de ontwikkeling van de jeugdzorg in deze gemeente. Aan het eind van het boek wordt gepleit voor: zoek écht de samenwerking, meer focus op preventie, versterk de sociale veerkracht van personen en hun netwerk, slecht de barrières tussen jeugdhulp en aanpalende organisaties, zet (vaker) ervaringsdeskundigen in en uiteraard zet extra rijks-geld in (zie 'overgeheveld' aan het begin). Het boek biedt een interessante 'inkijk' hoe zo'n proces in een gemeente is verlopen en wat je eruit zou kunnen leren.

Samenwerken met gezinnen en ketenpartners.

Hèlen Heskes. Verwey Jonker Instituut (en andere organisaties). Amsterdam, 2019. Handreiking van 41 p.

De focus in deze handreiking ligt op het verhelderen van rol, taken en verwachtingen van de partners, omdat samenwerking belangrijk is. Achtereenvolgens wordt stilgestaan bij het waarom ervan. Wat moet je als professional weten en kunnen? Wat doe je als professional wél en niet? Hoe verhelder je naar elkaar toe rol, taken en verwachtingen? Aan het eind worden 19 reflectievragen voorgelegd aan de professional. Er wordt verantwoording afgelegd van de gekozen stappen. Tenslotte zijn vier oefencases toegevoegd. Het betreft een interessante handreiking, die partners de 'spiegel' voorhoudt. Het ontwikkelen van een samenwerkingscultuur is de volgende 'lastige' stap.

Zorg Primair is het vakblad over onderwijspraktijk en hoe leerkrachten voortdurend bezig zijn deze te verbeteren.

Theo Heskes (redactievoorzitter),
Dorethea Arissen (BaO)
Phia Oostenbach (Bao),
drs Thieu Dollevoet (Fontys OSO),
Angela Kouwenhoven (ODV)
Han Kooreman (Themagroep
Passend Onderwijs) en
Jan van Balkom MA
(redactiecoördinator en
eindredactie).

Redactieadres Zorg Primair

Helvoirtsestraat 31

5268 BA Helvoirt

T +31 (0)6 1347 0687

E zorgprimair@cnv.nl

Voor dat u een artikel aanlevert, is het raadzaam de auteursrichtlijnen aan te vragen bij het redactie-adres. Digitaal aanleveren is een voorwaarde.

Zorg Primair (ISSN 1567-1801) verschijnt 8 keer per jaar, in een oplage van 35.000 exemplaren. Een abonnement op Zorg Primair kost € 30,00 per jaar (8 nummers) Aanmelden bij 030-7511003.

Vormgeving:

FIZZ | Digital Agency – fizz.nl

Coverfoto:

Annemarijn van der Woude

Advertenties:

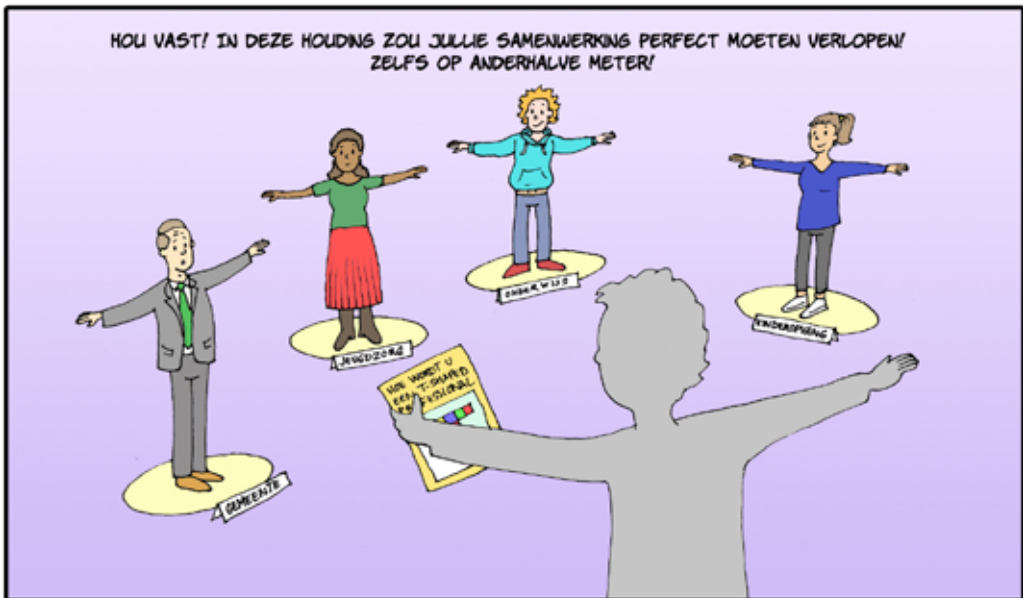
OnderwijsMedia

T 020 330 89 98

E sales@onderwijsmedia.nl

I www.onderwijsmedia.nl

T-VORMIGE SAMENWERKING

DOOR JAN BEIJERS
DOCENT FONTYS HOGESCHOOL KIND EN EDUCATIE

Advertentie

#MASTERCLASSES #CERTIFICAAT #ONLINE #LEZEN #REKENEN #KLEUTERS #OP LOCATIE

ZO ONTWIKKEL JE JOUW VAKMANSCHAP VERDER!

Van en voor professionals!

Vakinhoudelijke (online en live) masterclasses
**Getalbegrip en Automatiseren, Snelle
kleuters, Wereldoriënterend lezen.**

Schrijf in voor oktober of november!

➤ WWW.SCHOOLSUPPORT.NL/MASTERCLASS2020

 Schoolsupport